

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

NORDENS QVINNOR.

TOLFTE ÅRGÅNGEN.

Tredje häftet.

Innehåll:

	Sid.
15. Huru skall Bibeln kunna göras till en lefvande makt i vår tid? Af <i>L.</i>	133.
16. Några drag ur familjelifvet hos forntidens Greker. Af <i>C. V. Linder</i>	139.
17. En dag vid Marielyst. Af <i>Eva</i>	163.
18. Tårerne. Poem af <i>P. Hansen-Sönderköge</i>	169.
19. En blick på den nordiska folkklitteraturen. II. Af <i>Esselde</i>	170.
20. Jag sjunger! Poem af <i>Alanda</i>	180.
21. Om modejournaler. Af — <i>in</i> —.....	181.
22. Nytt på vår bokhylla. A. <i>Barn- och skollitteratur</i> . (Den första undervisningen i skolan och hemmet. Ur djurens lif.) B. <i>Skönlitteratur</i> . (De Unges Forbund.) Af <i>Emund Gammal och Reader</i>	185.
23. Ett rikt giftermål. Af <i>Reader</i>	191.
24. Spridda tankar om umgängeslifvet. Af <i>Esselde</i>	203.
25. Ur Charles Dickens' testamente.....	204.

STOCKHOLM,

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

15. Huru skall Bibeln kunna göras till en lefvande makt i vår tid?

Detta är en fråga, som allt allvarligare och oafvisligare tränger sig på den troende, och hvars lösning sysselsätter de djupaste tänkare och varmaste menniskoälskare, så i gamla som nya världen. Af de olika bidragen till frågans lösning skola vi här meddela tvänne, hämtade, det första ur en amerikansk tidskrift, *The Living Church*, utgifven »i ändamål att bringa till tals lefvande religiösa och sociala frågor fullkomligt oberoende af alla kyrkliga partier», det andra ur ett föredrag af en reformert prest vid ett religiöst möte i södra Frankrike.

I.

Likasom den klassiska, för alla tider mönstergilla litteraturen försummas för ströskrifterna för dagen, så skjuter man i vår tid bibeln åsido, för att följa det sista predikomodet, eller kasta sig öfver den hätskaste stridsskriften. Bibeln lemnas till större delen åt de lärdes forskningar, likasom vore den hufvudsakligen af vetenskapligt värde. Från hvilken sida bör han då åter kunna tilldraga sig mängdens blickar och bringas i närmaste praktiska beröring med lifvet för dagen?

Vid tiden för reformationen var det intresse bibeln ingaf företrädesvis af teologisk eller polemisk art. Den nyuppfunna boktryckerikonsten hade först då börjat sprida de heliga skrifterna bland folket, hvilket, sedan det så länge hållits stängdt inom kyrkans traditioner, ifrigt begynte jemföra dess innehåll med kyrkoläran. Man värderade bibeln hufvudsakligen såsom måttstock för lärosatserna. Annorlunda är det i vår tid. Det dogmatiska intresset är minskadt eller har blifvit öfverflyttadt på det rent vetenskapliga området. Vår tid är ej mycket be-

gifven på abstrakta sanningars begrundning. A priori-metoden i slutledningen väcker allmän misstro. Väl må tiden kalla sig realistisk. Vi dväljas helst i den synliga världen. I en sådan tid måste bibeln, för att blifva omfattad med allmänt intresse, framställas företrädesvis från sin menckliga sida. Och bibeln har en sådan sida. Gudomlig som han är, till ursprung och ingifvelse, är han dock tillika så *rent mencklig*, som ännu ingen annan bok varit, och kan just från denna sida mäktigast anslå oss. Skriften måste framställas ej blott såsom en vägledare till lifvet efter detta, utan såsom ingripande i och ledande det lif som är, samt befryndadt med dess innersta sträfvan, om han skall visa sig vara ett lefvande ord för den nutida menckligheten.

Den menckliga synpunkten för bibelns betraktande är sålunda icke blott väsentligen sann, men ock den för tiden lämpligaste. Den gudomliga uppenbarelsen i bibeln är en uppenbarelse af mencklighetens historia. De helige Guds män voro icke blott skriftställare, utan äfven folkledare. Det var genom uppfostran och ledning af ett folk, som Gud ville bereda världen för sin högsta sanning. »Guds uppenbarelse af sig sjelf», sade Prof. Rothe, »bestod icke i utgifvandet af en bok på öfvernaturligt sätt, utan i den gudomliga sanningens inbildande i mencklighetens lif.» Bibeln är resultatet af mencklighetens historia, ställd under gudomlig ledning. Den är icke en blott yttre berättelse derom, den är mencklighetens andeliga urkund, alster af hennes lif, genomträngd af hennes ande, sjelfva källan hvarifrån vi, likasom ur en lefvande springbrunn, hämta vår kunskap om henne. Men i viss mån var uppenbarelsen alltid, på dess tidigare stadier likasom i dess högsta fulländning, en inkarnation, ett menniskoblivande. Det himmelska manna utdelades i lerkärl, allt efter det olika mått mottagarne kunde rymma. Bildligt taladt har menckligheten, under Gud såsom lärare, stafvat på den gudomliga sanningen, till dess hon småningom lärt att lägga ihop och läsa rent, då, i tidernas fullbordan, ordet fick lif, och sanningen i dess absoluta fullkomlighet, lefvande förverkligad, bodde bland menniskorna. Nya testamentets skrifter afhandla denna sanning: Guds lefvande kraft till menniskornas salighet. De behandla henne dock icke på något ovilkorligt, en gång för alla afslutadt sätt. De utgöra ingen filosofisk afhandling öfver henne. De gifva oss först hennes lefvande bild i berättelsen om Kristi lif och lära, samt bekräftelsen härpå i hans död och uppståndelse. Detta var rättesnöret för och fröet till Guds

kyrka. Efter berättelsen om Jesu lif skildras därför i Apostla Gerningarne den späda kyrkans lif, samt hemligheten af hennes styrka och svaghet, hennes strider och segrar. Lemna vi den berättande delen af Nya testamentet och öfvergå till Pauli, Petri och Johannis mera abstrakta skrifter, hvad finna vi väl då? En rad af bref, ställda till vissa församlingar, för att på deras särskilda förhållanden och behof tillämpa den gudomliga sanningen. Äfven dessa bref, hvilka af teologerna så ofta behandlas som vore de idel magasinerade dogmer, äro i högsta grad praktiska; icke i bemärkelsen af blotta yttre sedebud, utan såsom *ett öfverflyttande af den gudomliga sanningen från den lefvande Kristus på den lefvande menniskan*. De införa oss i de första församlingarnes lif på samma omedvetna och konstlösa sätt, som brefvexlingen mellan föräldrar och barn införa oss i hemlifvets hemligheter. Ty dessa bref äro alster af den första kyrkans lif och skrefvos för att rätta dess fel och främja dess rätta tillväxt. Derfor har också hela den underbara samlingen, utgången som den är från olika personer och olika tider, och bestående af krönikor, lefnadsskildringar, sånger och bref, ett rent menskligt så väl som ett gudomligt skaplygne och inflytande. Det rättaste likasom det för tanken mest fängslande sättet att utforska dess mening och framhäfva dess makt måste således vara att spåra dess utveckling genom de fortlöpande skedena af den menskliga historien. Om vi söka att särskilja dess gudomliga elementer från de jordiska omständigheter, som åtföljde dessa elementers uppenbarelsen, förflygtiga vi blott dess styrka och missrikta dess lärdomar. Endast i mån som bibeln ställes i samband med den menskliga historien kan han på ett verksamt sätt ingripa i den nutida mensklighetens historia. Icke heller skulle vi med detta sätt att utforska bibeln göra det heliga ordet mindre gudomligt, om ock mindre ojordiskt. Vi skulle blott ikläda den gudomliga idéen den menskliga form, i hvilken Gud fann för godt att uppenbara henne, och i hvilken allena hon tilltalar oss på ett språk som vi förstå. Det skulle gifva oss icke sanningen allenast, utan också hennes rätta uttryck, och sålunda göra verkligt och lefvande hvad som eljest vore blott skugga och tankebild.

Fördelen af ett dylikt så att säga realistiskt forskningssätt är, just i en tid som vår, i ögonen springande. Många hålla sig på afstånd från bibeln, emedan de inbilla sig att han icke anslår eller angår deras menskliga känslor, utan är en blott dog-

matisk afhandling eller gammal urkund af ringa värde för vår tid. Han förekommer dem som ett moln i deras andliga luftkrets, sväfvande mellan himmel och jord, men tillhörande ingendera, då han dock tillhör båda och var ämnad att vara, icke en dimbild till att skymma, utan en brygga för att bringa de båda världarne i beröring med hvarandra. Gamla förnuftiga människor betrakta bibeln med en känsla af hemlig fasa, som vore han en gengångare, icke blott från en annan tid utan en annan värld. De likna den unga gosse, som då man visade honom den sannolika platsen för Pauli skeppsbrott på Malta utropade: »Kors pappa! hände det i denna världen?» För att väcka intresse hos denna klass af människor, som är ganska talrik, måste bibeln ställas i samband med deras dagliga lif. Man måste taga ur dem denna falska vördnad, som kommer dem att anse bibelns män och qvinnor stå utanför gränsen af det verkliga lifvet, omgifna, såsom på de gamla mästarsnes helgonbilder, med en strålkran af öfvernaturligt ljus; vi måste göra klart för oss huru som »de helige Guds män, hvilka hafva talat rörde af den Helige Ande, voro människor af kött och blod med samma känslor och lidelser som vi; först då skall den historia i hvilken de uppträda blifva införlifvad med de händelser vi sjelfva genomleva, och inskräpa sina lärdomar hos vår tid.

Låsom oss, såsom blott ett enstaka exempel på lifaktigheten af detta framställningssätt, taga en sådan personlighet som David. Den vildhet, som stundom frambryter i hans själ och inblandar de grymmaste förbannelser jemte uttrycken af den högsta gudsfruktan i hans oförlikneliga psalmer; den då och då framträdande grymheten och elakheten i hans handlingssätt, samt den sinnliga lusta, som stundom beherrskade honom, skulle göra påståendet att han var »en man efter Guds sinne» till ett blott gäckeri, om man nämligen bedömde honom ur kristlig synpunkt, efter måttstocken af Mästarens ord: »älsker edra ovänner, väl-signer dem som eder förbanna» etc. Men hafva vi rätt fattat anden i den tid då han lefde och de frestelser, för hvilka den österländske herrskaren var utsatt, då se vi hans bild i den rätta infattningen och spåra hos honom dygder, som öfvertyga oss att han bar inom sig en stor andlig kraft. De laster, som undantagsvis smutsade hans lif, voro så vanliga i hans ställning, att de hos andra knappast märktes. Att de upptogos såsom fel hos honom vittnar om den ovanliga upphöjdheten af hans karakter. Och, å andra sidan, hvem kan fullt uppfatta meningen i

den konungslige sångarens psalmer, om man ej följt honom såsom herde, som fogelfri, som eröfrare och kung, samt lagt märke till huru uttrycken af hans andakt präglades af de omständigheter som framkallat dem. Då man får detta klart för sig och kan följa den gudomlige andens verkningar i hans menklige görande och låtande, då äro psalmerna ej längre blotta fornsånger, af värde endast för forskaren; de äro likasom lagda på våra egna läppar; det är vår egen ångest som uttalas i Davids, *vår* åkallan som stiger uppåt på vingarne af hans bön, *vårt* jubel som brister ut i hans fröjderop, *våra* hjertan som klappa i de mäktiga slagen af hans; ty »djup ropar till djup».

Detta blott för att som flygtigast antyda sättet, hvarigenom bibeln kan göras till en lefvande verklighet i vår tid. Metoden kan med ännu mera styrka och framgång tillämpas på Nya Testamentets skrifter, men gränserna för denna lilla uppsats tillåta oss ej att närmare ingå i ämnet.

Detta sätt att intränga i bibeln från dess menklige sida har ett särskildt värde genom sitt inflytande på dem, hvilka icke vilja erkänna bibeln, emedan de icke kunna fatta hela det trosområde, inom hvilket han rör sig. Denna klass af menniskor är redan ej obetydlig och den tillväxer mer och mer. Den nutida vetenskapens motstånd mot bibeln riktas icke endast eller utslutande mot det vetenskapliga af hans innehåll, utan mot hela det lif han syftar till att väcka och underhålla. Vetenskapen motsätter sig tron. Hon förkastar det öfvernaturliga, emedan det omfattar något annat än synliga uppenbarelser. Sinneverlden är hela hennes område. Hon drifver bokstafligen den satsen att menniskan *skall* lefva af bröd allenast och icke af hvart och ett ord, som går af Herrans mun. Detta onda botas icke af några presterliga förbannelser. Den som sluter sina ögon för allt annat än synbara fakta måste bringas derhän att i bibeln se just ett påtagligt faktum i verdens historia, och söka dess förklaring såsom sådant. Böckernas bok är, blott ur litterär synpunkt betraktad, ett alltför viktigt vägmärke i menklighetens andliga historia; de ämnen, hvilka han afhandlar, äro i menklighetens lif alltför djupt ingripande, och det inflytande han utöfvat alltför vidsträckt, för att någon, med anspråk på sundt omdöme, skulle kunna förbise hans betydelse. Och dock äro den historia han afhandlar och den litteratur han omfattar alster af det lif, som vetenskapen förnekar, d. ä. troslivet, och utgöra lika öfvertygande bevis för tillvaron af detta lif, som fossilierna i kollagren

och sandstenen för tillvaron af en flora och en fauna, som vi icke med våra egna ögon kunna se.

Men att närma sig bibeln på den här antydda vägen, menar man, skulle vara att bortse från dess egentliga syfte. Långt derifrån, skulle just detta syfte komma att framhållas framför åtskilligt, som, innan man fått sigte på detsamma, förefaller orimligt, till och med hädiskt. Sålunda blir t. ex. frågan huruvida bibelns vetenskapliga uppgifter skola anses för alla tider gällande, eller såsom blotta uttryck af den förflutna tidens föreställningar m. m., en bisak, då vi fått klart för oss att det vetenskapliga elementet i bibeln är ett helt underordnad; att bibeln syftar åt ett helt annat område af vår natur; att han i första rummet är en religionsurkund och att sålunda hans uppgifter i andra ämnen alltid måste vara en bisak i förhållande till hans religiösa syfte. Bibelns historiska böcker må gerna anses mindre tillförlitliga i fråga om data och årtal än Niebuhrs och Momers, det hindrar dem icke att vara den sannaste urkund om Guds uppenbarelse i mensklighetens historia. Värdet och sanningen af bibeln, såsom en andlig häfdebok, får icke pröfvas efter hvad han aldrig varit ämnad att bibringa, utan efter den enhet och följdriktighet han utvecklar på det område, som han gjort till sitt i egentligaste mening.

I vår tid ser man icke tron förflytta berg utan snarare bergen förflytta tron. Den stora uppgiften i afseende på bibeln är därför att framhålla honom såsom vittnesbörd om verkligheten af troslivet och såsom en gudomlig vägledare till detsamma. Därföre måste vi företrädesvis betona hans mensklighet, icke såsom särskild från, eller oberoende af hans gudomlige ande, utan såsom verktyg för densamma. Ty likasom lärjungarne först lärde känna sin Herre och Mästare genom hans menskliga natur, och genom dess djup och renhet leddes till att ana hans gudomlighet, likaså skola vi, efter att rätt hafva inträngt i den menskliga karakteren af de skrifter, som handla om Honom, oemotståndligt ledas till att erkänna gudomligheten af den ingivelse, som midt under ett sådant sedligt mörker förmådde framkalla ett så underbart ljus.

16. Några drag ur familjelifvet hos forntidens Greker*).

Det är en i hela den bildade världen både känd och erkänd sanning, att den klassiska forntiden och framför allt det antika Greklands folk efterlemnade sådana minnesmärken af sitt rika och glänsande lif, att man ännu i dag går tillbaka till dessa såsom till en af odlingens förnämsta källor. Ty det gamla Grekland är ännu i många stycken till och med det öfver sin odling så stolta nittonde århundradets läromästare. Vetenskapsmannen, skalden, konstnären, ja, yrkesidkaren måste ännu efter mer än tjuguhundraden hemta råd, anvisning och föredöme hos Solons folk, hos Perikles' och Phidias' samtida. Och ändå gingo de af denna storartade kultur framkallade förhållanden undergång till mötes. Huru var sådant möjligt? Skedde det i följd af yttre skakning eller inre upplösning? Om vi uppkasta en sådan fråga till besvarande, kan det begripligtvis ej vara vår mening att vilja inom loppet af en timme lemna det tillfredsställande svaret härpå. Men låtom oss försöka att lemna ett ringa bidrag till åtminstone ett stycke af svarets inledning. För att jemka vår uppgift efter denna begränsning af frågan, vilja vi betjena oss af ett likhetsförhållande. Företeelsen af en människas lif har mer än en gång erbjudit skådespelet af en herrlig början, en lysande och inflytelserik fortgång, men ett nära nog oväntadt och i alla fall beklagligt eller sorgligt slut. Under intrycket af den nedslående erfarenheten härom, har mången betraktare med häpnad frågat sig: huru kunde det se ut i den människans hjerta, medan hon lefde? Har han fått tillfälle att kasta en blick derin, kan ju hända, att han finner, det denna del af personligheten varit behäftad med missbildningar af sådan art, som, der de fått fortgå, i sin mon motverkat, vilseledt och slutligen förflamat alla de ädla utvecklingsansatser, hvilka i öfrigt kunnat finnas och verkligen funnits. Lika så vilja vi nu med blicken fäst på lemningarna af den sammanstörtade antiken fråga oss: huru kunde det se ut i det folkets hjerta, hvilket en gång lefde i all den herrligbet, hvar-

*) Föredrag hållet i Kongl. Vetenskaps-Akademiens hörsal i Okt. 1869.

om sjelfva spilrorna af det, som bevarar dess hågkomst, bära ojäfvigt vittnesbörd? Hjertpunkten i ett folks lif är dess familjelif. Och vi vilja, så långt omständigheterna det medgifva, kasta en flyktig blick in i företeelserna af detta lif för att deraf söka ett svar på vår fråga; likväl ej så, att vi vilja åtaga oss att lemna en genomförd skildring af familjelivet hos de gamle Grekerne, utan blott i några hastiga drag teckna den ene faktorn deri. Med andra ord: vi vilja söka att i kort utkast lemna en framställning af *den grekiska qvinnan*. De sakförhållanden, jag kommer att framdraga, äro enkla, gamla och för den lärde yrkesmannen kända; och de resultat, jag skall söka afvinna dem, äro äfvenledes till större delen gammalt nytt. När allt kommer omkring, torde måhända det hufvudsakligaste mål, jag vågar bestämdt åsyfta, få inskränka sig helt enkelt till att för tillfället locka ur mina åhörare och åhörarinnor, sedan de förnummit min framställning, en efter hvars och ens lynne vexlande betraktelse af följande ungefärliga innehåll: den, som varit med på den tiden! eller: Gud ske lof, att vi icke lefde då! Hvad jag derut-utöfver kan vinna till undanrödjande af de föreställningar, som ännu i dag fortfarande lägga hinder i vägen för en renare och helsosammare uppfattning af grundvilkoren för ett folks lycka, såvidt hon beror på ett ändamålsenligt ordnande af qvinnans ställning i samfundslivet, det ligger icke utom min afsigt; och lika litet kan det vara mig emot, om jag i någon äfven den ringaste mon lyckas i främjandet af denna min afsigt. I de tidsåldrar eller personligheter, hvilka det förflutna framställer för oss, kunna vi visserligen skönja mycket, som ej förtjenar vårt bifall, men derjemte åtskilligt, som kan tjena oss till föredöme. Om vi riktigt granska våra egna förhållanden, torde en stor procent af det förra ännu kvarstå hos oss sjelfve, och historiens lärdom derföre i den delen kunna lända oss till varning men ej gifva oss skälig anledning att förhäfva oss. Beträffande det sednare eller det goda, en förgången tid åstadkommit, torde vi vara skyldige att komma ihåg, att detta är ett arf, hvarförutan vi ej kunnat bringa upp redovisningen för det goda, som möjligen finnes bland oss, till ett saldo, hvilket vi understundom synas vara nog benägne att föra oss sjelfve till godo¹⁾. Härmed öfvergå vi till saken.

¹⁾ Här följde i det å Vetenskapsakademiens hörsal hållna föredraget en kort framställning rörande anledningen till föreläsarens uppträdande vid tillfället,

Ordningen vid den framställning, jag nu ämnar göra, skall blifva den, att jag efter en kort antydning om den grekiska antikens lynne och folkkarakter i de hänseenden, som för vårt ämne kunna vara i någon mån belysande, först angifver förhållandena med den grekiska kvinnans uppfostran, derefter påpekar hennes ställning till och i familjen och samhället samt slutligen såsom resultat af framställningen i dess helhet söker lemna ett kortfattadt svar på den i inledningen till besvarande uppkastade frågan. Den tidrymd, vår skildring hufvudsakligen skall afse, innefattar den egentliga blomstringen af Greklands odling eller tidrymden mellan sex- och tvåhundraåret före den kristna årsräkningen. För Greklands så kallade heroiska skede eller dess sagotid hafva vi med afseende på kännedomen om seder och förhållanden en oskattbar minnesvård i de Homeriska sångerna; men detta skede kunna vi nu endast tillfälligtvis afse. Mellan detta heroiska tidevarf och den egentligen historiska tiden ligger ett par århundraden af historiskt dunkel. Men derunder hafva Greklands olika stammar begynt stadga sina nationala egendomligheter, hvilkas uppvisande ur deras samfälta ursprung i åtskilliga fall kan med påtaglig sannolikhet försiggå.

Ett gemensamt drag i hela antikens och således äfven i det antika Greklands tidslynne är den inflytelserika betydelse, staten eller sjelfva statsinrättningen egde i förhållande såväl till den enskilda människan som till de enskilda samfundsbildningarna. Man var angelägen att hålla ihop den skara af människor, som förenat sig eller blifvit förenade till samhällelig gemensamhet under namn af ett folk eller en stat, icke blott inåt eller i förhållande till den enskilde och familjen, utan äfven utåt, sålunda i förhållande till andra folk eller stater. Vid staten eller samhället fästade man begreppet af det gemensamma, det allmänna, och från dettas synpunkt skulle allt öfrigt jemkas, ordnas och rättas. För dettas bestånd och främjande var man ödmjuk uppåt, i det man städse vid alla sig dertill erbjödande tillfällen hembar böner, lof, offer eller tacksägelse åt gudarne, hvilkas gunst eller hjälp man behöfde, och hvilkas ogunst eller hämnd man fruktade, liksom man å andra sidan var egenmäktig nedåt eller gent emot den enskilda människan och de enskildare rättsinnehafvarne i samhället, hvilkas kraf på sjelfbestämning man egentligen lemnade utan afseende eller nedtystade och inskränkte.

hvilken framställning, såsom ej stående i något närmare sammanhang med sjelfva föreläsningssämnet, här blifvit utesluten.

Detta ensidiga framhållande af det allmänna på det enskildas bekostnad har till god del sin grund i de grekiska statsbildningarnas stränga sammanslutning emot yttre makter. Denna sednare åter föranleddes af den grekiska nationens utsöndring i nationalitetsskiftningar eller stammar, af hvilka hvar och en gent emot alla de andra uppdröf sin sjelfbevarelseförmåga så högt som möjligt. Så många stammar Grekland innefattade, så många samhällsgrupper eller så att säga statskonstellationer hade det också. Ty inom hvarje stam bildade sig en mängd stater af större eller mindre omfång och med större eller mindre skiljaktigheter ömsesidigt. Alla dessa särskilda samhällens arbete för egen utveckling samt vare sig vänskapliga eller fiendtliga beröring sinsemellan åstadkommo å ena sidan en rikedom och en mångfald i utpreglingen af det grekiska folklynnets egendomligheter, som gjort hellenismen till ett af de mest fulländade uttryck för hittills uppnådd mensklig odling, å andra sidan en splittring i inkom tillskapade småintressen och en derigenom föranledd utmattning inbördes, som slutligen lade Grekland såsom ett jemnförelsevis lätt rof i en gemensam främmande fiendes hand. Så bereddes undergången utifrån. Om undergången inifrån få vi under föredragets gång tillfälle att gifva nödiga antydningar.

Bland den grekiska nationalitetens stammar behöfva vi här endast afse några eller strängast taget två, hvilka väsentligast bidragit till att utbilda och följaktligen kunna anses närmast berättigade till att äfven representera hellenismen, och inom dessa stammar företrädesvis fästa oss vid de stater, som fullständigast utvecklade sin stams egenheter och gifvit hellenismen hans världshistoriska betydelse. Såsom hufvudskådeplatsen för de grekiska folkens lif torde vi få anse det stycke af jorden, som upptages af nuvarande Grekland med Thessalien samt vesträ delen af Mindre Asien och de mellan dessa båda länder liggande öarna. Detta landområde kunna vi på ett ungefär afdeli i tre på längden från vester till öster sig sträckande nationalitetsbälten, det södra, det mellersta och det norra. Det södra innehades af den grekiske folkstammen Dorerne, det mellersta af Ionerne, det nordliga af Aeolerne. Hufvudstaten hos de förstnämnde var Sparta, hos de andra Athen, hos de sistnämnde åter samhällena i Boetien och på ön Lesbos, som ligger

invid norra delen af Mindre Asiens vestkust¹⁾. Om Sparta och Athen hafva vi jemnförelsevis rika underrättelser från antiken i det hänseende, hvarom nu är fråga, om de æoliska samhällena deremot antingen mera sparsamma eller inga, hvarföre vår framställning hufvudsakligen kommer att afse Sparta och Athen.

På grundvalen af det doriska folklynnets kraftiga allvar och sträfva enkelhet hade Lykurgos genom sin lagstiftning förstätt att på ett beundransvärdt orubbligt sätt för lång framtid bestämma riktningen af den folkstams utveckling, som hade i Sparta medelpunkten för sitt politiska lif. I Sparta var staten allt, den enskilde snart sagdt intet. Om någonstädes människan kan sägas vara ett sent begrepp i historien, så är det väl i Sparta. Der fanns egentligen ingen människa såsom sådan, utan blott statsmedlemmar, liksom egentligen icke heller någon familj, utan blott plantskolor för statens befolkande. Folkets inneboende krigiska lynne och lagstadgade lefnadssätt hade både till afsigt och i viss mån äfven till följd bibehållandet och befastandet af öfvermagten öfver andra. Hela samhället var en enda stor kasern, der hvarje hus eller familj icke var någonting för sig, utan endast ett logement i den stora gemensamma kasernen; och hvart och ett af dessa logement skulle lagligen och ovilkorligen innehålla krigare, krigarehustru och krigarebarn. Äfven qvinnan var derföre också statsmedlem lika väl som mannen, och såsom sådan betraktades hon både af staten och sig sjelf. Den riktning, sådana samhällsförhållanden gäfvo åt den enskildes sträfvanden och verksamhet, var i lagenligt och lyckligt fall en fosterlandskärlek och en patriotisk uppoffring, som icke kände några gränser. Medborgerlighetens skala egde blott ett enda trappsteg, och det var laglydnadens. I Athen var ej staten allt; men det offentliga och allmänna var dock uteslutande det, åt hvilket det passade eller lönade sig att offra krafter och arbete. När man undantager den alle åliggande värneplikten samt några andra medborgerliga skyldigheter, var hvar och en lemnad åt sin fria vilja att antingen dväljas i privatlivets skugga utan ära och utan uppmärksamhet eller att i det offentligas ljus svinga sig upp till utmärkelse, betydighet och inflytande. Medborgerligheten hade här många trappsteg; de första utgjorde tvångssteg,

¹⁾ Betydande doriska kulturorter finnas för öfrigt på Sicilien, i södra Italien samt i Afrika, æoliska i Syditalien samt ioniska såväl i Italien och Frankrike som förnämligast utefter den thraciska kusten och kusterna af Svarta Hafvet.

men de följande stodo primo occupanti¹⁾). I Athen lefde man sålunda i staten men logerade privatim, och det med eller utan hustru, huru man behagade: man hade härvid i det hela sin frihet. Seden och den offentliga meningens magt trädde här ofta i stället för lagbud. Men bland ett lifligt, mångsidigt, lättfärdigt och med all sin nationala afslutenhet ändock kosmopolitiskt sinnadt slägte blef seden icke alltid stadig och den offentliga meningens magt ej sällan nyckfull. Familjen var under dessa förhållanden här ej någon med så lagstadgad nödtvång gifven beståndsdel af statskroppen som i Sparta; och qvinnan vårdade sig staten egentligen icke om, åtminstone icke ovilkorligt och omedelbart. Qvinnan var här ej statsmedlem; men familjemedlem var hon så till vida, som hon lydde närmast under husfadren eller den, som företrädde hans ställe. Athen och Sparta voro såväl i nu ifrågavarande som i andra hänseenden hvarandras motsatser. En politiker vid namn Demostratos, samtidig med Nicias och Alcibiades, har gifvit en vacker form åt uttrycket för denna motsats i sitt bekanta yttrande: »Spartanerne äro bättre som medborgare, Athenarne bättre som menniskor». Den æoliske stammens folk höllo en ungefärlig medelväg mellan dessa ytterligheter, utan att derföre finna den välberäknade medelväg, som förde till politisk storhet eller mångsidig och hög bildning. De egde en god grundplåt af andlig kraft, ehuru de ej förkorrade denne så, som sig borde, ty deras känsloliffighet gjorde dem lika böjde för njutningar som benägne för politisk maklighet. Den politiska öfvervigten tillhörde i de fleste æoliske stater ett fåtal; de öfrige hänvisades mer eller mindre till privatlifvet. Qvinnan framträder dock här inom särskilda kretsar af offentligt lif på ett sätt, som gör henne till en viss grad fördelaktigt bemärkt framför öfriga grekiska qvinnor. Härom mera framdeles.

För att nu öfvergå till den qvinliga uppfostran hos Grekerne vilja vi först tillse, huru dermed förhöll sig i Sparta. Ändamålet med uppfostran här var att utbilda flickorna för deras kommande värf i staten, som var att blifva friska och kraftiga mödrar. I sammanhang härmed stod den hos Spartanerne gällande, från urminnes tid i Grekland utöfvade rätten för fadren att pröfva, om han ville upptaga ett nyfödt barn eller utsätta det att förkomma. Såg barnet friskt och starkt ut, upptogs det;

¹⁾ = för dens räkning, som snabbast klättrade.

hvarom icke, utsattes det. Sjelfve barnkammaren var visserligen fredad för statens öfvervakande uppsigt. Men en urgammal sed gälde så godt som lag, och det var den att aldrig besvära barnen med lindande, på det att inga hinder skulle läggas i vägen för de späda lemmarnes naturenlige utveckling. Med flickorna var väl ej samma förhållande som med gossarne, nämligen att de redan vid sju års ålder fråntogos föräldrarne för att helt och hållet lemnas i statens vård. Men ganska tidigt började dock äfven för barnen af qvinligt kön en af staten fastställd uppfostringskurs utom hemmet, bestående i öfning att springa, hoppa, brottas och svänga diskus eller kastskifva samt handtera spjut. Äfvenledes öfvades de i den konstfulle doriske dansen med dess både dristiga och smakfulla rörelser samt i den doriske sången med dess allvarliga och högtidliga rhythm för att kunna uppträda i de chörer och ringdansar, som vid vissa fester utfördes dels af gossar och flickor gemensamt, dels af blott de ene eller de andra. Sjelfva öfningarna voro emellertid för hvardera könet anordnade på olika ställen; och till flickornas öfningsplats egde ej, liksom till gossarnes, hvar och en tillträde. Såväl vid öfningarna som vid vissa fester voro gossarne vid sitt uppträdande icke besvärade af några kläder. Uppgift finnes från antiken derom, att sak samma egde rum äfven med afseende på flickorna; men ovisst torde dock vara, huru strängt man bör fatta denna sednare uppgift efter orden. Visst är, att de fingo öfvervara hvarandras uppvisningar, att flickorna såsom åskådarinnor vid dylika tillfällen ganska oförbehållsamt gäfvos såväl sitt bifall som sitt ogillande tillkänna, och att de ynglingar, hvilka uppmuntrades med bifallet, deraf kände sig högeligen hedrade, liksom de, hvilka tillrättavisades af ogillandet, togo en sådan näpst hårdt åt sig. Genom denna uppfostran fingo de spartanska jungfrurna stark kropp, välbildad växt, frisk hy och obesväradt sätt; och för dessa egenskaper voro de också i hela Grekland bekanta och berömda. Om deras enkla vanor vittnar ett yttrande, fäldt af den unga Gorgo, konung Kleomenes' dotter, då dennes gäst, en milesisk Ionier vid namn Aristagoras, lät en tjenare binda sandalerna på sig: »ser du fader? din gäst har inga händer!» En spartansk jungfrus dräkt bestod af sandaler samt en chiton utan armar, nående icke fullt till knäet, uppklippt eller rättare icke hopsydd ett stycke uppåt på sidorna och tätt slutet kring midjan medelst gördel eller

skärp. Håret var benadt och enkelt uppfäst rundt omkring nedre delen af hufvudet. En ogift spartansk qvinna gick alltid, när hon visade sig utom hus, obeslöjad. Att de doriska flickorna äfven haft tillfälle att få en, för öfrigt i Sparta visserligen efter spartanska föreställningar lämpad, literär uppfostran, kan man sluta sig till deraf, att flera doriska och deribland äfven spartanska qvinnor uppträdde som idkare af skön konst och vunno skalderykte. I öfrigt bestridde väl modren, om ej utslutande, dock till ganska väsentlig del sin dotters uppfostran. Biträde härutinnan hade hon ofta af någon qvinna, som trädde i närmare vänskapsförhållande till hennes dotter. Härom mera i ett annat sammanhang. Om det achæiskt doriska nybygget Kroton i södra Italien känner man, att gossar och flickor der fingo aldeles samma uppfostran och undervisning, och att Pythagoras derstädes hade många qvinliga lärjungar.

Den uppfostran, flickorna i Athen fingo, var gemenligen mycket enkel, såväl hvad kropps- som själsutbildning angår, samt helt och hållet öfverlemnad åt det enskilda godtfinnandet. Sol, luft och rörelse i det fria kommo dem ytterst sparsamt till del, ty de sutto alltjemnt instängda inom hemnets väggar och fingo aldrig visa sig ute utom vid vissa festliga tillfällen. Enligt fullkomligen trovärdigt antikt vittnesbörd höllos de på mager kost, fingo knappt med bröd, knappt med sofvel och mycket litet eller utvattnadt vin. Den enda undervisning, en flicka erhöll, bestreds utom af modren endast af de tjenstqvinnor, som vårdade henne. Det var den tidens guvernanter. Den qvinna, som bestridt sådan guvernantsyssla, åtföljde ofta under namn af sköterska eller fosterska sin lärjunge, äfven sedan hon kommit ut i verlden, och tjenstgjorde då fortfarande hos henne i den dubbla egenskapen af både inventarium och duenna. Undervisningsämnena voro följande: spinna, sy, väfva, väga ut dagsbetinget åt tjenstqvinnorna; vidare: toilettens mysterier, till hvilka hörde såsom särskildt fack konsten att med allehanda medel förhöja och bevara sina behag; och ändtligen: sedesamhet och vettighet. Härtill kom i något mera förnäma och förmögna hus: läsning och skrifning samt musik och dans, på det att flickorna skulle vid inträffande högtider i chorer och festtåg kunna föra sig med prydlighet och behag. I synnerhet voro mödrarna angelägna om detta sistnämnda, ty det var nära nog det enda tillfälle, de hade, att uppvisa sina döttrar utom hus. Att de likväl i allmänhet ej drefvos särdeles långt inom något

af dessa undervisningsämnen, undantagandes toilettens, är temligen visst. Deras umgänge var för öfrigt inskränkt till modren och husets tjenstehjon, fadren vid måltiderna samt någon gång qvinliga anförvandter. Rörande den verkan, en sådan uppfostran utöfvade på det uppväxande qvinnosläktet, har man derom lika fullständig som säker underrättelse. De athenska flickorna sågo bleka och vattenlagda ut, hvarföre den närgångne skämtaren Aristophanes tillät sig att se någon likhet mellan deras anlete och en skomakares. De erinrade om en planta, som fått utveckla sina blad å ett för solljuset otillgängligt ställe: de voro fina, spensliga, skygga och, i korthet sagdt, så till kropp som själ klen underbygda. Fadrens magt öfver sin dotter var ganska vidsträckt. Den från heroiska tiden kvarstående rätten för en fader att sälja sin dotter till slafvinna borttog den Solonska lagstiftningen. Endast i det fall, att hon gjort sig skyldig till neslig förseelse, kunde hon slafsäljas. Deremot egde fadren fortfarande att sätta ut henne vid hennes födelse. Detta bruk bibehöll sig till och med i förmögnare hus långt in i en sednare tid, ehuru man då alltid sökte ställa så till, att någon barmhertig menniska skulle få fatt i det utsatta barnet och upptaga det. För sådant ändamål medföljde alltid i lindorna några smycken eller prydnader såsom framtida igenkänningstecken, ifall hittebarnet skulle råka i sina rätte föräldrars väg. En sådan omständighet utgör ofta uppräning till intrigen i den s. k. nyare attiska komoediens alster, ja, till och med någon gång i tragoedien¹⁾.

Om den æoliske stammens qvinnouppfostran känner man icke något annat än hvad man kan sluta sig till af deras uppträdande i det offentliga, hvarom framdeles.

Nu äro vi vid punkten om qvinnans förhållande till familjen. Der möter oss den måhända i alla tider intressanta frågan om äktenskap och bröllop. Vår framställning skall äfven här i första rummet sysselsätta sig med spartanskorna.

Att en spartansk flicka skulle gifta sig, derom var alls ingen tvekan, ty statens lag ålade henne, liksom hvar och en annan, att uppfylla sin bestämmelse. Men vid giftermål beror det, som bekant är, icke blott på flickan. Det fordras också en man, som anmäler sig. För att förekomma eller åtminstone bota en

¹⁾ Äfven hos moderna skådespelsförfattare finner man någon gång anlitad en liknande omständighet för framkallande af den dramatiska invecklingen. Föredömet tillhör antiken.

i detta hänseende menlig benägenhet för ungarlslif vidtog man i Sparta lagstiftningsåtgärder, om hvilkas lämplighet för andra tider och förhållanden jag ej vill tillåta mig att yttra något om-döme, men hvilka, oafsedt detta, voro ytterst kraftiga och, såsom det är att förmoda, äfven verksamma. Om en man inom den sannolikt vanliga anståndstiden för äktenskaps ingående, nämligen det tretionde året, icke hade, som statens medborgare egnade och anstod, härutinnan gjort sin lagliga skyldighet, egde kvinnorna att vid vissa fester släpa honom kring det festliga altaret under utdelande efter behag af lämpliga slängar. Denna uppgift meddelas af Aristoteles' lärjunge Klearchos från Soloi, och vi få väl sälunda icke betvifla henne. Om ett annat sätt att betvinga hårdnackade ungarlar ha vi alldeles obetviflig underrättelse. De måste på den under namn af Ephorer kända allmänna uppsigtsmyndighetens förständigande en vinterdag i drägt så lätt, att de på sin höjd kunde sägas vara icke oklädde, gå omkring torget och sjunga emot dem sjelfve riktade smädliga visor, i hvilka de erkände sig straffvärde för sin olydnad mot lagarne. Men ej nog härmed. De fingo icke heller bevista de fester, vid hvilka medlemmarne af det unga släktet uppträdde som tjenstförrättande, och belades med atimi, det är med förlust i vissa hänseenden af medborgerligt förtroende, och det för hela sitt lif. Ja, till och med om de ångrade sig och sent omsider gifte sig, var lagen genast till hands med plikt för opsigami eller sengifte. Den enda ursäkt för ogift stånd, som kunde gälla, var den, att ungarlen ej hade något d. v. s. ej egde någon bland de jordlotter i det lacedæmonska landet, hvilka voro fördelade på de spartanske medborgarena. Före det tjugonde året gifte sig väl i allmänhet ingen flicka i Sparta, ty först vid den tiden ansågs kvinnan hafva ernått nödig utveckling. Mannens uppfostringstid var slut först med det tretionde året, men vanligen gifte han sig innan dess.

Frieriet gick så till, att den unge mannen anmälde sig hos jungfruns fader eller, der han ej var i lif, närmaste anförvandt; och då ingicks ett slags förlofning. Hemgift var lagligen förbjuden, såvida ej den blifvande bruden var en så kallad arftagerska, hvilket innebar, att hon var familjens enda arfvinge, och således medförde i sitt nya bo den eller de jordlotter, som föräldrarne lemnat efter sig. Denna lag om förbud mot hemgift iaktogs dock icke i en sednare tid, i synnerhet efter den viktiga lagförändring, som ephoren Epitadeus på konung Agesilaos'

tid genomdref, hvarvid förfogandet öfver jordlotterna såväl genom testamente som genom förordnande i öfrigt blef lemnadt fritt. Detta förhållande gaf sedan anledning till åtskilliga bifafsigters befrämjande vid ingående af äktenskapen. Men den spartanska lagen sökte annars råda bot äfven för sådant. Han hade straff för hvad han benämnde kakogami eller dåligt gifte. För att riktigt fatta, hvad dermed menades, kunna vi på grund af de gifna förhållandena indela det dåliga giftet i missgifte och beräkningsgifte. Det förra felet hade ett äktenskap, som ej lemnade tillförlitligt hopp om arfvingar; det sednare ett, som ingicks med ensidigt eller uteslutande afseende på utsigt till förnögenhet. Lysandros' blifvande mågar undergingo straff för fel af det sednare slaget, ity att de efter upptäckten deraf, att svärfadren var fattig, öfvergåfvo sina brudar. Bröllopsceremonierna voro mycket enkla och inneburo symbolisk efterbildning af ett qvinnoröfveri, af en enlevering. Brudgummen bemäktigade sig på utsatt dag med lagstadgad våld sin brud och förde henne till en beslägtad qvinna, som i den befattning, hon derigenom fick, kallades nymphetria, hvilket vi efter likheten med det svenska begreppet böneman möjligen skulle kunna tolka med ordet böneqvinna. Denna förde bruden till hennes brudgemak, afklippte hennes hår, iklädde henne manliga kläder och sandaler, nedlade henne på en bädd af säf; och dermed hade hon fullgjort sitt uppdrag. I sammanhang med bröllopet anställdes offer till gudarne. Rörande den mera inre bevekelsegrund, som enligt våra begrepp föranleder äktenskaps ingående, nämligen tycke och kärlek, få vi akta oss att, när det gäller antikens Greker, dervid fästa föreställningen om något romaneskt, ja, ens om någon liknelse till dylikt. Likväl gäller om de äktenskap, som i Sparta ingingos, öfver hufvud taget mer än om dem, som stiftades i det öfriga Grekland, att de knötos i följd af ömsesidigt tycke. Detta berodde utan tvifvel på de många tillfällen till fritt sammanträffande, som den spartanske ungdomen hade. Något men i sedligt afseende ansåg man här icke följa af den anordning, hvarigenom under uppfostringstiden gossar och flickor i vissa fall hade gemensamma öfningar.

Beträffande sättet att i Athen skaffa sig hustru tillgick dermed vanligen så, att den blifvande brudgummen öfverenskom med någon familjefader om erhållande af hans dotter: ofta nog dock äfven så, att den unge mannens fader utsåg ett lämpligt

gifte åt sin son. Ofta hade kontrahenterne icke ens sett hvarandra, när saken uppgjordes; och att rådfråga den enes eller den andras tycke för den person, med hvilken det gällde att träda i äktenskap, derom kunde således ej blifva något tal.

När faders eller målsmans samtycke var vunnet, skreds till förlofning, som lagligen alltid måste föregå äktenskapet; ty förlofningen var ett slags lagfart, som mannen tog på sin blifvande hustru. Vid förlofningen uppsattes äktenskapskontrakt, och hemgiften bestämdes. En svärfader af lofvärd art lemnade vanligen tiondedelen af sin förmögenhet i hemgift. Utom hemgift bestämdes också utstyrsel. Hemgift eller utstyrsel var sedvanlig, men icke lagstadgad utom med afseende på så kallad arfdotter, d. v. s. faderlös flicka, som var obemedlad. Hon var berättigad att bli gift med sin egen giftoman, hvilken var den närmaste anhörigen, eller, ifall denne ej ville äkta henne, att af honom erhålla en anständig utstyrsel. Utmärkte mäns döttrar, som voro i sådana omständigheter, erhöilo ofta utstyrsel på offentlig bekostnad. I den heroiske tiden gaf friaren skänker till de blifvande svärföräldrarne, hvilka i sin ordning vid bröllopet återgäldade dessa med en hederlig utstyrsel. Den förra seden försvann med tiden, den sednare utbildade sig till bruket af hemgift och utstyrsel. Till sin hustrus medförda hemgift egde mannen endast nyttjanderätt och måste ställa säkerhet därför, att denna riktigt återlemnades i släktens ego, ifall äktenskapet utan hustruns brottsliga förvållande komme att upplösas. Ännu mindre egde hustrun rätt till förfogande öfver hvad hon medfört i boet. Hon var omyndig.

Giftermålstiden för en flicka räknades här från och med femton års ålder: någon gång hände det, att hon gifte sig redan före fyllda femton år. Före tjugonde året gifte sig väl ingen athensk yngling. I Athen kunde emellertid en flicka ej, såsom i Sparta, vara alldeles förvissad om att bli gift. Öfver den olikhet, som härutinnan egde rum mellan man- och kvinnokönet, vinner man upplysning bland annat af den missmodiga replik, en kvinna med följande ord gifver i en af Aristophanes' komoedier¹⁾:

»Men vid Zeus, det är faselig skilnad. Ty är friaren än båd' gammal och grå, vipps blifver han gift med en ungmö. Men för kvinnan en kort tid blifvit beskärd; om hon ej drar nytta af denna, Är det ingen, som täcks ta' henne till brud, och hon sitter der gripen af aning.»

¹⁾ Lysistrata v. 595 ff.

Emellertid utbildade sig med tiden och till sådana afvaktande flickors förmon i Athen en egen handtering, de så kallade äktenskapsstifterskornas; och dessa gjorde ofta nog heder åt sitt yrke, som för öfrigt, enligt hvad Sokrates genom Plato antyder, icke hade synnerligen högt anseende. Bröllopsceremonierna voro här mycket ståtligare än i Sparta. Dagen före bröllopet anställdes i bröllophuset offer åt många gudomligheter, bland hvilka en naturligtvis var Aphrodite. På sjelfva bröllopsdagen togo de blifvande makarne på hvar sitt håll ett heligt bad enligt vissa af den helige seden föreskrifna bruk. Så kom bröllopsmåltiden, vid hvilken äfven qvinnor fingo vara närvarande. Der-efter hemförde brudgummen sin brud i vagn. Denna hemfärd var festlig. Framför brudvagnen sågos föregångare och fackelbärare; efter kom bröllopsföljet, som under vägen afsjöng hymenæen eller bröllopsfärdssången, och tåget helsades för öfrigt af mötande vänners och bekantes välönskingsrop. Vid brudgemakets dörr afsjöng en chör af flickor epithalamium eller brudkammarqvädet. Dagen efter erhöll bruden skänker af såväl brudgum som fränder och vänner, hvarjemte brudgummen anställde offer och bön till gudarne.

Något tvång, liksom i Sparta, för en man att lefva gift fanns, enligt hvad redan förut blifvit antydt, icke i Athen. Men en oskrifven lag bjöd likväl äfven Athenaren att blifva familjefader. Bevekelsegrunden, som skulle mana honom härtill, var pligten dels mot gudarne, åt hvilka han borde hafva skaffat tjenare i sitt ställe, när han gick bort, dels mot staten, för hvars bestånd han borde genom efterlemnade barn sörja, dels ändtligen mot sin egen släkt, hvars uppehållelse han borde främja, och hvars redan hänsofne medlemmars maner eller skuggor fordrade grafoffer af sina efterkommande. Särskildt med afseende på den sistnämnde bevekelsegrunden brukade derföre en barnlös man adoptera någon, hvilket då inträdde i sin adoptivfamiljs såväl rättigheter som skyldigheter.

Vi hafva nu följt qvinnan till hennes inträde i familjen såsom husmoder. Hurudan var hennes ställning såsom sådan?

Den spartanska husmoderns ställning var ganska aktad. Hon benämndes af alla husets personer med det hedervärda namnet despoina, som betyder herrskarinna. Hon deltog lifligt i allmänna angelägenheter, hennes bifall eller tadel betydde mycket, och hennes råd inhemtades ofta. Sparta beskylldes också i det öfriga Grekland för att vara anstucket af gynaiko-

krati eller qvinnovælde. Leonidas' gemål Gorgo gaf en främmande qvinna på hennes tal härom: »I, Lacenskor, ären de enda, som hafven välde öfver edre män», följande svar: »ja, ty vi äro de enda, som hafva män till söner». I sjelfva verket var detta qvinnans inflytande, hvilket vi emellertid icke torde böra efter våra förhållanden skatta allt för högt, en naturlig följd deraf, att hon äfven i sin mon och på sitt sätt var statsmedlem lika väl som mannen. Allmänt bekant är den spartanska qvinnans fosterlandskärlek, storsinhet och sinnesstyrka. Så till exempel skall en Spartanska, vid erhållen underrättelse derom, att hennes son stupat i striden, hafva yttrat: »jag blef ju moder för att fostra en son, som ej skulle draga i betänkande att offra sitt lif för fosterjorden.» Bekant är, huruledes en annan, vid öfverlemnandet af en sköld åt sin i kriget uttågande son, yttrade: »med¹⁾ eller på²⁾ denna»; bekant, huru ännu en annan vid ett liknande tillfälle haft detta yttrande: »din fader efterlemnar dig denna sköld, som han alltid väl aktade; akta honom nu äfven du, eller sätt lifvet til»; bekant, huru en Spartanska, då hon mottog underrättelse, att en af hennes söner stupat på sin plats i ledet, sade: »begrafven honom och låten hans broder intaga hans plats». En annan Spartanska gaf sin son, då han menade sig hafva fått ett för kort svärd, följande svar: »så öka till det genom ett steg närmare in på din fiende». Till sin för en svår anklagelse domförde son yttrade en annan: »gör slut på anklagelsen eller på dig sjelf». En fången Lacenska tillfrågades af en slafspekulant: »nååh, uppför du dig väl nu, om jag köper dig?» Hon svarade: »ja, äfven om du icke köper mig». Man känner flera dylika drag af spartanska qvinnor från forntiden.

Spartanska qvinnan berömmes af Plato för själsbegåfning och förståndsskärpa. Hennes pligt i första hand var emellertid att till statens gagn blifva moder. Kunde hon ej uppfylla denna pligt, var hon utsatt för åtskilliga vanskligheter. Så anbefalldes konung Anaxandridas af ephorerne att i stället för sin barnlösa hustru taga en annan. Den första hustrun var honom dock kär, och derföre försköt han henne icke utan tog jemte henne en gemål n:o två. Liknande eller ännu värre var förhållandet med konung Ariston, som till och med nödgades välja sig en tredje gemål. Detta måste dock anses som undantagsförhållanden för konungaslågten, om hvars vidmagthållelse man naturligt-

¹⁾ D. v. s. segrande.

²⁾ D. v. s. buret på skölden, efter att med ära hafva fallit.

vis var angelägen. Mer eller mindre sammanstämmande likheter egde dock rum äfven inom de öfrige medborgarens äktenskapligen förhållanden. Endast barnlöshet var emellertid det egentliga lagliga skälet för en man att skilja sig vid sin hustru. En husmoder i Sparta lade icke egen hand vid några husliga göromål, ty sådant anstod icke en Spartanska; men hon hade uppsigt och tillsyn öfver allt. Hon uppfostrade sina söner till det sjunde året och sina döttrar, tills de trädde i gifte; och hon ansågs i allmänhet vara, hvad hon också någon gång kallades, familjens medelpunkt. Mannen intog sina måltider icke i sitt hem, utan i de af staten anbefallda syssitierna eller offentliga matlagen, från hvilken anordning ej heller konungarne kunde frigöra sig. När konung Agis, hemkommen från kriget, begärde att få äta sitt mål hemma i sällskap med sin hustru, som han ej på länge träffat, blef denna begäran af ephorerne afslagen. En gift spartanska visade sig aldrig utom hus obeslöjad. På tillfrågan af en främling, hvarföre de gifta qvinnorna i Sparta gingo beslöjade, men de ogifta icke, gaf Spartanaren Charillos enligt en af Plutarchos upptecknad anekdot följande svar: »derföre, att de ogifta ha att söka en man, men de gifta att bibehålla sin». Barn och isynnerhet söner utgjorde målet för en spartansk hustrus ärelystnad. Till en ionisk qvinna, som något yfdes öfver en af henne förfärdigad dyrbar väfnad, yttrade en Spartanska, i det hon framvisade fyra stycken raske söner: »sådana skola de profstycken vara, som anstå en ädel qvinna, och öfver hvilka hon eger att vara stolt.»

Äktenskapet hade inom den spartanska lagstiftningens gränser stor helgd, liksom en samhällsstärkande jernvigt var åvägabrakt i förhållandet makarne emellan. Men med tiden, och alltså den gamla spartanska enkelheten försvann, och den sedliga fastheten började förslappas, inträdde väsentliga förändringar härutinnan. Genom den frisläppta rätten till förfogande öfver jordegendomen kommo ofta döttrar i en familj och i synnerhet så kallade arftagerskor i besittning af stora rikedomar. Rika familjer förbundo sig genom giftermål inbördes, och derigenom blef förmögenheten så småningom samlad i några få familjers händer. Den andel, qvinnorna hade i dessa förhållanden, gjorde dem stormodiga och oförsynta och förlänade dem ett inflytande, som de missbrukade till framkallande af partisinne, närande af girighet och befrämjande af yppighet. Deras frejd var på sistone icke heller den aldra bästa.

Den gifta qvinnan i Athen förde ett nära nog lika ödsligt lif som den ogifta. Hennes pligt som husmoder var dels att sjelf öfva de qvinnoslöjder, i hvilka hon som flicka borde hafva fått öfva sig, dels att tillrusta och öfvervaka de husliga sysselsättningarna bland tjenstefolket. Henne ålåg sålunda till exempel ordnande och vård af husets tillhörigheter, mottagande, förvarande och tillgodogörande af de förråd, som hushållningen tillförde huset, spånad, väfning, sömnad m. m. Barnens uppfostran ålåg henne också, gossarnes, tills de sattes i skola (skolorna voro privata), flickornas, tills man kunde få dem gifta. Oftast tjenstgjorde hon också såsom husets läkare. För öfrigt hölls hon med sina flickor i det närmaste instängd i husets qvinnovåning (gynaikonitis), som antingen var belägen å loftet eller utgjorde den inre från gatan otillgängliga afdelningen af huset, och som i detta sednare fall var afdelad från de öfriga lägenheterna genom en särskild förstugu-inrättning, hvilken hölls tillsluten med en försvarlig rigel och bevakades af en slaf såsom dörrvaktare. En främmande man fick aldrig träda inom qvinnovåningens dörr. Det fanns lag på, att en athensk qvinna ej fick gå ut utom för tre fall, nämligen 1:o för fullgörande af vissa tempeltjenster eller vissa religiösa förrättningar, 2:o för att öfvervara eller deltaga i vissa fester, 3:o för hushållsangelägenheter; men det skulle alltid ske med mannens vetskap och tillåtelse. I de flesta af dessa fall fick hon aldrig uppträda annat än naturligtvis beslöjad samt åtföljd af en eller två tjenarinnor. För öfvervakande häraf tillsattes i en sednare tid gyniakonomer eller qvinnopolis. När efter det olyckliga slaget vid Chæronea spillrorna af den slagne och skingrade athenske hären kommo till Athen, trädde qvinnorna ut i dörrarna till sina hus för att af de återvändande krigarne få någon visshet i sin ängslan och oro för mäns, fäders eller bröders öde; men genom detta sätt att visa deltagande för de sina »blottställde de sig» — för att nyttja den sedestränge talaren Lykurgos' uttryck om saken — »blottställde de sig på ett dem sjelfva och staten ovärdigt sätt för allmänhetens blickar». Husfadren vistades vanligen utom hus, sysselsatt dels med skötandet af sin ekonomi dels med verksamhet för det allmännas räkning; och han syntes då aldrig hemma utom vid måltiderna. Hans sällskapliga umgänge med familjen var derföre ej synnerligen lifligt. Ifall hustrun inledde något samtal om allmänna eller sjelfva huset icke rörande ämnen, förständigades hon ofta af mannen att ej lägga sig i sa-

ker, som ej anginge henne. Den slutsats, man här af kan draga, är den, att qvinnan ej hade full talfrihet, d. v. s. ej var delaktig i sjelfva hufvudbeståndsdelen af medborgerligt oberoende. Hvarje tid har sin grundföreställning om sjelfva hjertpunkten af det, som han anser för medborgerlig sjelfständighet; och det ord eller uttryck, som angifver denna föreställning, är ofta betecknande. Vi hafva med ordet tryckfrihet angifven föreställningen om den medborgerliga frihetens ögonsten i vår tid. Antikens Athenare hade parrhesien eller talfriheten, vid tanken hvar på hvarje Athenares hjerta svälde af stolthet. Det är endast Athenaren — hette det — som åtnjuter full parrhesi. Som vi se, måste lyckan af detta åtnjutande inskränkas till den athenske mannen: qvinnan hade icke obetingad rätt dertill. Om mannen vid sin hemkomst till middagen medförde någre gäster, spisade han alltid med dem särskildt, och hans familj deltog aldrig i dessa måltider. En friboren ärbar qvinna egde ej att deltaga i gästabad utom på bröllop.

Hvad som gemenligen upptog en dryg del af den athenska qvinnans dag, var omsorgen om toaletten. Och i detta stycke nådde hon också en beundransvärd skicklighet. Hennes dräkt var den fotsida med armar försedda så kallade ioniska chitonen, tillbunden om lifvet med en gördel, och lemmande fritt utrymme åt uppfinningsgåfvan att åstadkomma en smakfull drapering på ett sätt, hvarigenom kroppens former lika väl kunde röjas som döljas. Håret kammades och ordnades särdeles nätt. Så till exempel begagnades antingen hvad man nu för tiden kallar korkskrufslockar, kortare i pannan och längre i nacken, hållna i ordning genom ett omkring hufvudet fästadt band, eller också bars håret uppkammadt samt på öfre bakhufvudet samladt i en knippa och sammanhållet af en eller flera på vissa afstånd från hvarandra löpande band, eller användes hårnät efter flera slags mönster, o. s. v. Många af de nyare nutida modernas smakfullaste sätt att ordna håret äro omedelbart tagna från de athenska damernas toiletter. Hvad som verkligen gör mig ondt att nämna, är, att de äfven i ganska vidsträckt omfattning begagnade sig af smink, både hvitt och rödt, det förra tillagadt af något slags blyhvittsberedning, det sednare af örten oxtunga¹⁾, som af de nutida Grekerne kallas baphorrhiza, det är sminkrot. Man har kvar från antiken uppteckning på en anseelig mängd redskaper,

¹⁾ *Anchusa tinctoria*, Linné. Det forngrekiska namnet var äfven *anchusa*. Den, som sminkade sig, sades *anchusera* sig (*anchusizesthai*).

tillblandningar och beredningar för toilettens behof. De förnämsta mode-dockorna bland Athens qvinnor hade hvarken tid, håg eller duglighet nog att egna åt hushållspligterna; och det är skälet, hvarföre hushållerskan (tamia) i ganska många hus var ett så betydande tjenstehjon.

Det ansågs i allmänhet vara en athensk äkta mans' snart sagdt oundgängliga pligt att sjelf uppfostra sin hustru samt inviga henne i hushållningens enskildheter och i öfriga för hennes ställning som människa och husmoder nödiga förhållanden, såvida han ville hafva någon verklig nytta och gamman af henne. Huru ett sådant invigande tillgick, skildras på ett särdeles intagande sätt af Xenophon i en skrift, hvilken handlar om den enskilda hushållningens maximer. För denna skildring hafva vid ock här tyvärr ej tid att redogöra.

En qvinna hos Athenarne var onekligen i mer än ett afseende nära nog rättslös. Den enda juridiska befogenhet, hon hade, var att på anmodan kunna uppträda inför rätta som vittne. Vid fall af äktenskapets upplösning röjer rättslösheten sig på ett synnerligen märkbart sätt. Mannen kunde af snart sagdt hvad skäl som heldst upplösa äktenskapet genom att afskeda sin hustru och återsända henne till hennes anhörige, blott han derjemte återställde hemgiften. Och endast detta vilkor skyddade henne i många fall från att blifva alldeles saklöst förfafskedad. Ville qvinnan taga första steget till äktenskapets upplösning, måste hon i egen person uppsöka archonten, d. ä. statshöfvidsmannen, och hos honom inlemna en behörigen uppsatt skiljorättsansökan: sakens utgång berodde da på archontens ompröfning och utslag. Alcibiades, som utan allt för stor ogrannlagenhet mot hans minne torde kunna kallas den grekiske antikens slyngel, gaf sin ädla och hängifna hustru Hipparete naturligtvis många och rättvisa anledningar till missnöje. En dag, när hon var på väg till archonten för att göra inlaga om skilsmessa, anträffas hon och gripes på gatan af sin make, som midt i folks åsyn bär henne hem igen och stänger in henne; och så förekom den skilsmessan. Hipparete hade medfört en ofantlig hemgift.

Tillfälle till umgänge för den athenska qvinnan, instängd och bevakad, som hon var, inskränkte sig, hvad beträffade privatlivet, såsom ofvan blifvit antydt, till närmaste qvinliga anförvandter, och, hvad offentligheten angick, till beivstande af vissa skådespel och åskådande af eller deltagande i åtskilliga fester.

I vissa af dessa sistnämnda egde endast kvinnor att deltaga; och der togo de sin skada igen genom bildande af sqvellersällskap, genom uppsluppenhet och sjelfsvåld i oändlighet.

I allmänhet afsågo Athens vare sig rättsliga eller sällskapliga förhållanden aldrig kvinnan omedelbart, utan endast i den mån mannens fördelar eller rättigheter härvid kunde komma att beröras. Det kunde aldrig hända en Athenare, som ville gälla för att vara Athenare, d. v. s. bildad och belevad, att han satte sin fot inom ett hus, der dörrvakten sade honom, att husbonden sjelf ej var hemma. En bland de straffvärdaste fräckheter, som kunde tänkas, var, om han inträngde i en annans kvinnovåning. Lasteligt tal eller anstötliga ord i närvaro af en främmande ärbar kvinna kunde ej komma öfver hans läppar. Bristande uppmärksamhet eller oartighet i dylika fall ville han till intet pris låta komma på sitt skuldregister, utan att ändock i hans förhållande röjde sig ringaste skymt af den salongsdressedyr, som en modern tid känner under det betecknande namnet galanteri. Men allt detta icke för kvinnans egen skull, utan för att ej sära den man, det gällde, eller träda hans rättigheter för när. Mannens befogenhet öfver hustruns person och alla förhållanden var också temligen oinskränkt. Han kunde till och med testamentera bort sin hustru till en annan, som efter hans död sålunda egde att äkta henne, ehuru väl osäkert är om testamentsklander här vid lag alltid blef utan påföljd.

Begrepp om äktenskaplig lycka och huslig sällhet i den yttre och inre omfattning, hvartill våra nuvarande förhållanden bragt både våra föreställningar och våra erfarenheter, hade Greken i allmänhet och följaktligen äfven Athenaren icke. Den äktenskapliga kärleken var i förhållande till den, som vi älska att se i nutidens hem, också af en i det hela mycket lägre art. Det var icke egentligen hjertats böjelse, som bestämde mannen att söka en kvinnas hand, utan förnämligast dels behovet att i efterkommande fortsätta sin släkt dels den ekonomiska fördelen att hafva en husmoder, hemgiften icke obeaktad. Mannens känslor i förhållande till sin hustru voro, äfven der det hettes vara väl, ofta af så likgiltig och kylig art, att detta förhållande nästan synes tarvva en särskild förklaring. Detta, sagdt om hvad som i allmänhet egde rum, utesluter icke exempel på fall af en huslig lycka, som betydligt sticker af mot det vanliga. Sålunda känner man om flera kvinnor, att de varit fästade vid sina makar med pligtrogen kärlek och mycken tillgifvenhet, såsom till exem-

pel den nyssnämnda Hipparete, hustrun till den bekante fält-herren och statsmannen Phocion, m. fl. Det är bekant, huruledes Kallias var så förälskad i Elpinice, att han för att erhålla henne till maka erbjöd sig att betala hennes broder Cimons skulder. Den grekiska tragoedien har att uppvisa flera storartade kvinnokarakterer, såsom Antigone, Alcestis, Tekmessa, Polyxena m. fl. Men der yttringar af mera uppoffrande eller hän-gifven kärlek förete sig, märker man väl föräldra- och syskon-kärlek men icke en sådan, som är af äktenskaplig art. Blods-bandet såsom sådant gällde afgjordt mer än det af samhälls-inrättningens sedliga förhållanden knutna. Kvinnokarakterernas utmärkthet såväl i dikten som i verkligheten var af alldeles samma beskaffenhet som den manliga fullkomlighetens, och derföre har Plutarchos i sin exempelsamling på qvinliga dygder ej egentligen att anföra andra än sådana, som röja manliga drag.

Gudinnan Athenes bildstod af Phidias hade en drake och den af samme konstnär mejslade Eleiska Aphrodite Uranias en sköldpadda bredvid sig till ett tecken, efter hvad de gamle sjelfve förklara, att flickorna behöfde vaktas och hustrurna stängas inne. Man ansåg qvinnoslägtet vara af lägre art i jemförelse med det manliga. Qvinnan hade — menade man — åtskilliga ledsamma fallenheter, till exempel för dryckenskap, opålitlighet, pratsjuka, fäfånglighet och lätthet att förledas. Äfven de ädlaste qvinnoförsvare, såsom Xenophon och Plato, ställa qvinnan ändock i värde och anlag lägre än mannen¹⁾. Orsaken härtill ligger otvifvelaktigt till väsentlig del i omotsvarigheten mellan mannens och qvinnans bildning, en omständighet, som med tiden allt mer och mer röjde sig i sina förderfbringande verkningar. Ty oakadt qvinnans ställning i Athen icke får efter tidens förhållanden anses vara någon missaktad, är dock naturligt, att, när en sådan olikhet i bildningens både vidd och styrka utvecklar sig mellan personer, som trots alla hämmande eller inskränkande omständigheter ändock stå i den närmaste beröring med hvarandra, den bildningsunderlägsna parten måste vara anvisad att med ytlighetens eller flärdens till-hjelp söka uppehålla sin ställning. Mannens utveckling i alla grenar af förståndets odling, vettets förfining och den praktiska duglig-hetens uppdrifvande tog under tidernas lopp det ena jättesteget efter det andra, under det anstalterna för qvinnans utbildning förblefvo på samma punkt hela tiden framåt. Derigenom blef

¹⁾ Då det i en af Platos dialoger talas om själavandringen, heter det, att en afliden mans själ först tager sin boning i en kvinnokropp och efter dennes död i djurkroppar.

qvinnan urståndsatt att stiga upp till mannen, fatta honom med hela rikedomerna af sina inneboende djupare egenskaper och sålunda höja och förädla honom. Hon kunde roa honom, ja, till och med kläfbinda honom med smidigheten samt den naturliga eller konstgjorda glansen af sina yttre behag; men öfver de inre behagens magt att fångsla honom kunde hon icke förfoga. Emellertid blef qvinnan, isynnerhet med tiden och i jernbredd med sedernas förfall, visst icke utan inflytande på mannen eller utan välde öfver honom. Redan sagotiden vet att förmåla Omphales magt öfver den väldige Herakles. Xantippe, den vise Sokrates' hustru, har mången gång fått låna sitt namn till betecknande af en hustru, som är sin mans huskors. Plutarchos har om Themistokles, den store athenske härföraren, bevarat åt efterverlden en anekdot, som sedan fått tjena till mönster för många dylika. Det sades nämligen, att Themistokles' unge son vore den, som beherrskade Grekland. Bevisningen för detta påståendes riktighet var följande: Athenarne hafva herraväldet öfver de öfrige Grekerne, Themistokles öfver Athenarne, hans hustru öfver honom själf och hans son öfver sin moder; alltså: Themistokles' unge son är herre öfver allt hvad Greker heter.

Allt förtryck är blott en kortsynt åtgärd att hos den förtryckte uppbesvärja motståndets krafter till utöfvande af motförtryck. Den athenska qvinnans själfbevaringsdrift lärde henne med tiden att begagna intrigens smygvägar eller toffeltaktikens konst för att plåga eller kufva mannen. Om toffelns symboliska betydelse för familjeförhållandena i det forntida germaniska och nordiska samhället är åtskilligt bekant. Men, oafsedt detta, är toffelväldets faktiska tillvaro någonting, hvarom Athen hade både kännedom och erfarenhet. Dess anledning var olika, dels medförd rik hemgift, dels öfverlägsenhet i själsanlag förenad med hersklystnad; men dess yttringar voro temligen förebildliga för dem, som ännu i dag lära, efter hvad man påstår, förekomma. Aristophanes' komoedi »Qvinnofolkförsamlingen» företer en genom ränkfull öfverrumpling af qvinnorna på männens bekostnad bildad stat, der kommunism så grundligt både läres och lefves, att till och med en S:t Simon och en Proudhon väl kunna häpnad dervid. Sant är, att handlingen i denna komoedi ej är historisk; men hon målar, låt vara i något höga färger, ändock de rådande eller sig utvecklande sederna.

Jag nämnde, att kärleken mellan makar, särdeles hvad mannen beträffar, icke var synnerligen hög hvarken till art eller

värme. Ett bland de icke oväsentliga skälen dertill var den inkräkning, vänskapen gjorde på kärlekens område, eller kanske rättare den förblandning af kärlek och vänskap, som egde rum icke blott i teorien utan äfven i lifvet. Ända från den heroiska tiden eger det så att säga nationelt grekiska förhållande rum, att två män sammansluta sig i innerlig, fast och uppoffrande vänskap. Vänneparen Theseus och Pirithous, Achilles och Patroklos, Orestes och Pylades erinra tillräckligt härom. Detta förhållande fortsatte sig in i den historiska tiden på det sätt, att en äldre person utvalde sig till förtrogen en yngre, för hvilken han fattat behag, bistod honom i råd och dåd och sökte förädlande och undervisande inverka på hans utveckling till en i grekisk mening moraliskt god menniska. Sådana så till sägandes ömhetsband knötos i Sparta ej blott emellan en man och en yngling utan äfven emellan en äldre qvinna och en flicka och blefvo till följd af den goda verkning, de hade, af den allmänna seden gillade. Hos Athenarne erhöll saken en särskild utveckling. Det ifrågavarande förhållandet emellan en äldre man och en yngling antog der ofta å den äldres sida en så öm, ja, svärmisk halt, att gränsen mellan vänskapens och kärlekens känslor deri synes vara rent af borttagen. Sednare tiders skildring af romantisk kärlek träffar jembörelsevis nära in med den hänförda beskrifning på en dylik mannakärlek, som sjelfve Sokrates framlägger för oss. Men i det verkliga lifvet fick detta förhållande ofta en art, som rent af upprör den moraliska känslan. Emellertid var hela saken egnad att taga den athenske mannens hjerta i anspråk till förfång för de känslor, som annars tilläfventyrs kunnat möjliggöra ett innerligare tycke emellan fästman och fästmö eller man och hustru.

Hit kan räknas ännu en annan omständighet. Det fanns äfven i Athen ett slags så att säga civila äktenskap, stiftade utan äktenskapskontrakt och utan religiösa ceremonier. Qvinnan i detta äktenskapsförbund kallades icke hustru, utan väninna. Ingen athensk friboren qvinna ingick dock en sådan förbindelse, utan det var antingen frigifna eller främmande, som voro den qvinliga sidans kontrahenter i dessa förbund. Detta väninneväsen vann i sina olika utvecklingsgrader med tiden stort insteg såväl bland Athenarne som äfven amorstädes i Grekland; och på samma gång det minskade eller förtog lusten att ingå sådana äktenskap, som urgammal lag erkände, lade det äfven merendels beslag på det skäraste offret af de känslor, som man-

nen egnar föremålet för sin uppriktiga kärlek, så mycket mera, som de kvinnor, om hvilka här är fråga, oftast voro personer af mycken själsbegåfning och med en bildning, som vida öfversteg de infödda fria athenska kvinnornas.

Af hvad nu blifvit framställt synes, huruledes känslor och lifsyttningar, som äro naturligt och moraliskt berättigade, om de genom störande omständigheter hämmas, af egen inneboende kraft sjelfva bana sig bivägar, hvilka äro ohelsosamma och farliga, liksom det flodvatten, man obetänkt uppdämmer, så småningom bereder sig utvägar på sidan, hvilka kunna underminera eller förstöra trakten vidt omkring. Så leddes så småningom hos Grekerne familjelifvets källflöden i riktningar, som ändtligen undergräfvade hela samhällslifvets fasta mark. Men från det grekiska lifvets skuggsidor vilja vi vända oss till ett förhållande hos den æoliske stammens kvinnor, som utan otrohet mot de sparsamma uppgifter, man härom eger från antiken, kan förete en vackrare anblick. Den æoliske stammens, särdeles Boetiens och Lesbos' kvinnor, deltog lifligt i de konsttäfningar, som anställdes till firande af religiösa fester. De uppträdde vid dessa fester fritt i täfning med männen och vunno ofta priset framför desse. Detta förutsätter en uppfostran, som väl var åtminstone i vissa fall lika god som mannens. Föreningar, stiftade af och mellan kvinnor, till befrämjande af sång, musik och skaldekonst hörde äfven till vanligheten bland dem. Ur dessa framgingo konstnärinnor af första rangen, bland hvilka den æoliska lyrikens qvinlige Homerus, den lifliga, eldiga och själfulla Sappho, intager hedersrummet. Bland kvinnor af den doriske och æoliske stammen, hvilka utom Sappho gjort sig kända såsom poetiska konstnärinnor, vilja vi nämna: Megalostrata och Kleitagora från Sparta, Telesilla från Argos, Anyte från Tegea, Praxilla från Sikyon, Nossis från Lokris, Korinna från Thebai, Aristomache från Erythrai, Myro från Byzantion, Erinna från Telos, Kleobulina från Lindos, Myrtis från Anthedon. En egendomlig offentlig täflingsstrid mellan kvinnor förekom å särskilda fester i de æoliske staterne, nämligen täfning om pris för skönhet, kyskhet och husliga dygder. I Elis voro på festen Kallisteia utfästade tre pris för tre de skönaste kvinnorna; och med denna sed eger sagan om Paris såsom prisdomare emellan de tre täflande gudinnorna otvifvelaktigt sammanhang.

Sådana äro, i korta och ofullständiga drag tecknade, den grekiska kvinnans egenskaper och ställning under tidrymden för

det forntida Greklands mest innehållsrika lif. Bland allt, hvad vi hört om henne, finnes åtskilligt godt, såsom man kan se, men också mycket allt för uppenbart ledande till hvad som måste hafva motverkat hennes uppgift i lifvet.

Hvad den grekiska qvinnans egenskaper angår, borde kanske något nämnas äfven om hennes blygsamhet. Härvid måste man betänka, att i hela antiken blygsamhetens känsla både betraktades och behandlades helt annorlunda än i en modernare tid. Naturliga förhållanden till och med könen emellan vållade ingen förlägenhet i den sällskapliga samfärdseln: allt berodde derpå, huruvida en sedlig eller osedlig tendens härvid rörde sig. Beträffande blygsamheten måste vi derföre fatta denna i enlighet med den grekiska nationalföreställningen derom. Pruderiet är, såsom man vet, icke blygsamhet; det är dessutom kosmopolitiskt och sålunda af lättfattligare art. Den spartanska qvinnan var blygsam; den athenska blygsam men derjemte blyg. Om hennes öga i hemmet genom fönstret träffades af en förbigående främmande mans blick, steg hon alltid rodnande tillbaka. Med sedernas förfall blef emellertid Spartanskan, från att hafva varit blygsam, dristig samt slutligen oblyg. Athenskans blygsamhet deremot lemnade helt och hållet rum för blygheten, tills denna i sin ordning gaf plats för pruderiet. De moraliska följderna af båda dessa oarter i qvinnokarakteren äro begripliga af sig sjelfva.

Huruvida den grekiska qvinnans ställning är att anse som god eller icke, derom torde man ej behöfva tvista. I Sparta var qvinnan lika fri som mannen; men det betydde ej mer än så, att hon var mannens medslaf under en lagstiftning, som var uttrycket för ett förnuftsvidrigt statsintresse. I Athen närmade sig i vissa fall hennes tillstånd den rena ofrihetens och rättslöshetens. Ingenstädes i Grekland åtnjöt hon den aktning, som varit tillbörlig. Detta berodde på den uppfattning, Greken hade af familjelifvet, hvilket i verkligheten och i det hela saknade högre moralisk och religiös betydelse. Familjen var det blotta fysiska underlaget eller materialet för samhällsbyggnaden. Men liksom all blott fysisk tillvaro är underkastad den förvandling, som i det dagliga talet heter förruttnelse, så gick ock detta blott fysiskt existerande familjelif naturnödvändigt en dylik förvandling till mötes; och dermed upplöstes hela det antika grekiska samhället inifrån. När hjertat är i upplösningstillstånd, då är döden kommen äfven till den öfrige kroppen. På samma sätt, när upplösningen hunnit till samhällets hjerta, till familjen, då var det

ute med hela samhällskroppen. Bevara ditt hjerta med all flit — heter det — ty derutaf går lifvet. Hela den grekiska kulturen kan i förloppet af sin historiska utveckling, mognad och upplösning sägas likna en storartad byggnad, som uppföres i symmetriska linier och med proportionerade former; och när byggnaden är färdig, står hon der i hänförande prakt, skön och efter allt utseende ändamålsenlig. Med förundran finner man likväl omsider, att pelarne svigta och fogarne remna; och plötsligen sammanstörtar det hela. Felet låg icke i konstruktionens utförande; det låg i grunden. Ett familjelif, som väsentligen är utan religion och moral, är intet familjelif. Ett samhälle, som är utan familj, lider af organiska fel; och den kultur, som utvecklat ett sådant samhälle, har under sin fortgång, trots all den rikedom, hon företer, haft att kämpa med inre brist. Spana vi närmare efter de medel, som erfordrats för att afhjelpa denna brist, hänvisas vi till kristendomen, hvarifrån ensamt familjens rätta väsen och kärna äro att hemta. Detta ådagalade också antiken sjelf på sitt sätt praktiskt genom att, söndersliten och upplöst, utarmad och hopplös, fly till korsets fot och der finna en förnyelse, hvars lifsyttningar ännu pågå. Grunden är nu vorden en ny och bestående: för öfrigt äro många delar af den gamla byggnaden i ännu ändamålsenligt skick.

C. V. Linder.

17. En dag vid Marielyst.

Hvad och hurudan är den danska folkhögskolan? är en bland frågorna för dagen i mer än ett land och ej minst i vårt eget gamla, kära fädernesland. Månet godt svar har ock blifvit gifvet, än mundtligen, än skriftligen, än ur en synpunkt, än ur en annan, men alltid upplysande, alltid tillfredsställande, ja, ock manande till efterföljd. Vi hoppas äfven, ehuru obekanta med förhållandet, att de svenska folkhögskolorna sökt anslå samma goda tonart som de bästa danska, samt mer och mer skola genomträngas af samma anda och således gifva det bästa svaret på ofvanstående fråga.

Säkert har det dock med allt detta gått mången af mina landsmanninnor liksom mig. De hafva stått och stå der ännu med en fråga på hjertat, en fråga egendomlig för qvinnan: »huru lefver man derinne i detta hem, som kallas folkhögskola? *Hemlifvet* med dess många små detaljer, med dess tider och stunder, dagrar och skuggor, så inom som utom undervisningstimmarne, se der hvad vi önskade närmare känna.» Ja, derom har icke så rätt mycket blifvit sagdt så vidt jag vet, och det är väl derföre att lifvet i en dansk folkhögskola är alltför mycket *lif* i ordets hela sköna bemärkelse att kunna *beskrifvas*; det bör *ses* och *lefvas* med för att lära kännas. Den som sjelf varit nog lycklig att på detta sätt lära känna och älska den danska folkhögskolan, inser bäst svårigheten att med pennan skildra densamma, men beder dock sina landsmaninnor hålla till godo med en ofullständig pennritning af en dag i en bland de många folkhögskolorna på andra sidan Sundet. — Kunde denna teckning tjena såsom en vägvisare dit, der vi i alla afseenden hafva så mycket att lära, så är jag viss att den gjort en god gerning.

Nåväl, låtom oss då från det gladt stojande Kjöbenhavn styra kosan öfver Österbro och längs den vackra Strandveien. Vid lilla Vibenshus stiga vi ur spurvagnen och gå alléen uppför till stora Vibenshus, så ännu blott några steg och vi se ett litet stycke till venster om vägen en af dessa små lummiga trädgrupper som likt fogelbon ligga strödda på den fruktbara slätten norr om Kjöbenhavn och hvilka alltid beskugga någon menniskoboning. Det är Marielysts folkhögskola, om hvilken en af dess forna elever så betecknande sjunger:

Det er et hyggeligt Opholdsted
 Thi alting dufter af Kiærlighed,
 Og Ordet der har saa stærk en Magt
 Thi det er klædt i skiön Frejas Dragt.

Vägen går tätt förbi trädgården, men allt är ännu så tyst och stilla derute, endast foglarne sjunga sin morgonsång i de lummiga träden och rosorna dofta i kapp med resedan. Dörren till »Havestuen» står så inbjudande öppen, men en sådan stillhet råder att man undrande ser sig omkring efter alla de 30 elever, som sägas befolka detta lilla fridens hem. — Nåja, de finnas nog, men det är ännu tidigt på morgonen och vilja vi då se dem, så är bäst att gå in i en af byggnaderna till venster

om gården. Der har redan länge varit lif och rörelse. Alla skynda der att städa och ordna sina små snygga rum, der två till tre flickor bo tillsammans, och alla hafva »travlt» för att blifva färdiga till klockan sju, då man kallas till frukosten i den på nedra botten i »nya huset» belägna matsalen. Kaffe och smörgås förtäras då, och en halftimme senare samlas alla i skolsalen. Den är en trappa upp i hufvudbyggnaden, som ligger midt framför porten, och hvars nedra våning bebos af föreståndaren och hans familj. O, med hvilka lätta, glada steg skyndar man icke uppför den lilla trappan och in på sin plats bland den vetgiriga skaran flickor af alla stånd, som omgifvit det stora skolbordet. Med en känsla af lycka och tacksamhet, ny för hvarje morgon, sitter man der, viss att redan den första timmen skall medföra något riktigt godt. Snart är föreståndaren på sin plats och alla instämma i en af dessa sköna morgonsånger, som spirat upp ur det danska folkets hjerta och därför så väl uttrycka hjertats behof. Se här en af dem:

Op min Sjæl, thi Sol er oppe,
Straalerne paa Huset leer!
Tænk at du paa Zions Toppe
Herrens Naade-Straaler seer,
Som dit Hjerte skal oplyse,
Klare dig Fornuftens Mærk,
Alle sorte Trolde kyse
Til den fæle Helved-Ørk!

Søde Jesu, hold min Tanke
Til dit rene Bud og Ord.
Lad idag min Sjæl opsanke
Naade-Smuler ved dit Bord!
Trøst mig, styrk mig, tag mig vare
Ved din egen gode Aand
Verdens Lyster, Satans Snare,
Blive fra min Hu og Haand!

Lad dit Aasyns blide Straale
Skinne paa din Kirke ned,
Du for Kungen fullt imaale
Lykke, Liv og Salighed!
Signe Landet, lad mig svale
Synd og Sorg i Jesu Blod,
Og naar Livets Sol vil dale
Gjør da Dødens Time god!

Detta är *dagens* gemensamma början; nu börjar den första *skoltimmen*, liksom alla de efterföljande, med sång, en samstämmig sång, uti hvilken orden äro hufvudsaken. — Derpå meddelar föreståndaren i berättelseform de mest betecknande hufvuddragen af människoslägtets historia. Det är lifsbilder i detta ords stora, herrliga bemärkelse, enkelt och lättfattligt framställda; så t. ex. framställas i ett föredrag klosterväsendets historia och karakteristik, grupperade omkring S:t Benediktus; reformationens med Luther till medelpunkt; pietismens med Spener o. s. v., men allt i ett levande sammanhang och klart visande mensklighetens utveckling genom de tider och händelser som skildras. Det är icke ett torrt vetande, icke heller sjelfskapade eller framtvingade lärdomar, som bjudas de unga, utan *lifvet*, sådant det under Guds mäktiga hand utvecklats sig. Och hvad kan väl, så som detta, meddela *lif* och äfven *ljus*! — Det hjertliga, enkla, okonstlade, lugna framställningssättet gör undervisningen fattlig för alla och fruktbarande för hvarje vaketsinne. En till ämnet passande sång avslutar lärotimmen och efter en kort stunds uppehåll äro sångböcker åter framme för att börja en ny. Då föreläses på ett mästertligt sätt något af dessa fosterländska skaldeverk, på hvilka den danska litteraturen är så rik, t. ex. Oehlenschlägers tragedier, Grundtvigs Optrin af Nordens Kæmpeliv eller Ingemanns dramatiska arbeten. Naturligtvis väljes endast sådant som kan uppfattas af de unga flickorna, och helst något, hvars ämne är dem bekant ur historien. Ett uppehåll följer nu från kl. $\frac{1}{2}$ 10 till 10, och är det då en lust och glädje att följa de unga och lyssna till de känslouttryck och reflektioner, som egnas de föregående timmarne. Med smörgåsen i hand vandrar en skara här, en der; somliga hafva slagit sig ned på trapporna, andra under de lummiga träden, och samtalen vittna nu huru hjertlig och ofta, äfven med afseende på förstånd och omdöme, sund deras uppfattning är. Och, såvidt jag under flera veckors sammanlefnad kunnat finna, är detta icke minst förhållandet med bondflickorna. Friskt okonstladt och enkelt tillegna de sig det hörda med *hjärtat*, och från denna utgångspunkt söka de sig fram till begrepp, tankar och omdömen.

Nästa timme egnas af skolans underlärare omvexlande af undervisning i räkning och skrifning. Sedan, från kl. 11 till 12, samlas alla för att höra Danmarks historia berättas, eller rättare sagdt i klara, varma färger *målas*, ty så gör i sannin

den öfverträffliga berätterskan. Hon sitter der så enkel, stilla och qvinlig och lånar blott af sin egen varma fosterlandskärlek de färger, med hvilka hon tecknar folket, dess stora män och qvinnor, dess mörka och ljusa tider. Icke under att de unga ock lära älska sitt land, samt att de fosterländska sångerna klinga så högt på Marielyst. — Lyckligt det land, hvars döttrar så älska och så sjunga! Hvilka män skall det icke frambringa!

Klockan 12 lemnas skolrummet på ett par timmar och matklockan kallar den hungriga skaran till det långa bordet i »Spise-stuen». Föreståndaren har sin plats vid ena ändan af bordet, underläraren vid den andra. Kommer en främling, bjudes han att dela den välsmakande, rikliga måltiden, likasom den glada, fria sinnesstämning som dervid råder. Efter middagen tillbringas tiden efter behag. Somliga arbeta, läsa eller skriva i sina rum; andra ströfva omkring i trädgården, tills klockan åter kallar till skolrummet, som nu bjuder på »Jordbeskrivelse». Det är underläraren, som mästerligt vet att upprulla den ena taflan efter den andra af fosterlandets natur, historiska minnen, folk, seder och bruk, näringsgrenar och städer. Äfven Sverige och Norge behandlas temligen utförligt, öfriga länder och verldsdelar deremot helt kort, men allt på ett så lifligt och åskådligt sätt, att man får den mest sanna och lefvande bild af hvarje land och folk. Ännu en halftimmes innanläsning i Saxos eller Sturlesons krönikor och den egentliga, regelmässiga undervisningstiden är slut. Men huru väntar och undrar man icke då om ej föreståndaren skall hafva något extra att meddela! Har han det icke, så göres handarbete af alla slag, och en eller annan timme föreläses något af Holberg, Hostrup, Ingemann m. fl. alltemellan det man sjunger, berättar eller pratar af hjertans lust. Ofta sitter man då nere i trädgården, en älsklingsplats särdeles om aftnarne efter slutadt arbete, då den ej i tystnad liknar morgonen, utan ännu sent genljuder af glada röster, aldrig dock så glada som när föreståndaren och hans familj äro med, såsom för det mesta är fallet. Så kunna timmar tillbringas under gladt eller allvarligt samspråk, lek eller sång och ej under att de allra flesta endast nödtvunget lemna Marielyst, vare sig under arbets- eller fritid, ehuru man alltid eger fullkomlig frihet att göra det, och ehuru Kjöbenhavn med alla dess lockelser endast är en half timmes väg bort.

Skulle deremot föreståndaren, såsom ofta är fallet, hafva en efterlängtd extratimme att bestå, så meddelas underrättelsen

med jubel från mun till mun; och huru fulla af glädje ila icke alla kl. 6 upp i skolsalen! Och hvad får man då? Jo, än en myth ur Nordens djupa, rika gudalära, berättad och tillämpad, än några ordspråk samtalsvis förklarade, än en i ett eller annat afseende märkvärdig mans lefnadsteckning; med ett ord, något alldeles extra roligt och lärorikt, på det vanliga lefvande och lifvande sättet framställt.

Åfven händer det att en eller annan skolans vän kommer på besök och har något godt att säga. Ett sådant besök af Pastor Tenger t. ex. förtjenade sitt alldeles särskilda blad, men jag har redan varit långsam nog i beskrifningen af en dag på Marielyst, en af dess hvardagar, som dock alla för ett vaket sinne blifva högtidsdagar, hvarför jag ock skulle vilja råda hvar och en att ej nöja sig med att blott *höra* derom, utan med egna ögon *se* lifvet der, och det ej blott *en* dag, utan många, ja, lefva sig riktigt in deruti. Det lönar i sanning den ringa mödan och kostnaden.

Låt mig nu blott tillägga att dessa rika dagar vanligen sluta med en ljufvig sång dernere i trädgården, vid månens och stjernornas ljus, en sång som t. ex. denna:

Kirkeklokke! ei til Hovedstæder
Støbtes du; men til den lille By,
Hvor der høres trindt, naar Barnet græder
Og inddysses blidt ved Vuggesang.

Mens som Barn paa Landet jeg var hjemme,
Jule-Morgen var mit Himmerig,
Den du meldte mig med EngleStemme,
Kimed klart den store Glæde ind.

Høiere dog stemte dine Toner,
Naar de med »den gyldne Sol frembrød».
Kimed: Støv! opreist er din Forsoner,
Stat nu op i Paaske-Morgen Gry!

Liflig dog det klinger, helst om Høsten,
I den stille, svale Aftenstund:
Gjennem Jorderig gaaer Himmelrøsten
Kalder Sjælen til sin Hvile ind.

Derfor nu, naar Aftenklokken melder:
Solen sank og Fuglen slumred ind,
Da mit Hoved jag med Blomsten helder
Nynner sagte mellem Bedeslag:

Kirkeklokke! naar til sidst du lyder
 For mit Støv, skjøndt det dig hører ej,
 Meld da mine Kjære saa det fryder:
 Han sov hen, som Sol i Høst gaær ned!

Eva.

18. Tårerne.

For hver en sorg så tung og stor,
 der knuger hjertet dybt mod jord,
 har öjet tårer milde.
 Hver bitter ve, hver skuffet dröm
 bortskylles i den klare ström
 så lönligt og så stille.

Men hver en tåre salt og strid,
 der randt, for hvad i svunden tid
 med anger nu fornemmes:
 den skal ej svinde bort som dugg,
 men blive til en perle smuk,
 som aldrig skal forglemmes.

Thi gode engle blandt os gå
 og sanke op de perler små,
 der ruller fra vort öje;
 de bære dem så tyst herfra,
 i lysets hjem de stråler da
 lig stjerner i det höje.

Når da af livets dage mæt
 du stanser, længselsfuld og træt,
 din vandring her i vrimlen:
 da svæve skal din löste ånd,
 frigjort fra støvets trange bånd,
 op til din skat i himlen.

P. Hansen-Sönderköge.

19. En blick på den nordiska folklitteraturen.

II.

Tre folkelige Foredrag over dansk Digtekunst, af C. Hostrup.

Vi häntydde i vår förra uppsats på ofvannämnda skildring af Hostrup. Skrifven eller rättare muntligen föredragen för folket och börjande med en skildring af Danmarks förste moderne folkdiktare, *norrmannen* Holberg, synes oss Hostrups lilla skrift vara likasom ett sammanpressadt uttryck af den danska folklitteraturen i dess olika utvecklingsskeden, från Holberg till Evald, Oehlenschläger och Hostrup sjelf, på samma gång den äfven med Holberg gifvit oss ett slags utgångspunkt för den norska folklitteraturens historik. Då dessutom de trenne föredragen tillhöra hvad vi betecknat såsom det yppe sta slag af folkskrifter, i det de äro lika lärrika och underhållande för den bildade som den obildade, tro vi oss icke kunna erbjuda läsaren en bättre inledning till studiet af brödräländernas folklitteratur.

A. Holberg.

Föredraget öfver Holberg börjar med den förutsättning, att mången torde anse skaldekonsten som ett helt öfverflödigt om ej rent af onyttigt element i folklivet och folkbildningen. Sjelfva Oehlenschläger liknade skalderna vid blomstren men annat nyttigt folk vid det närande kornet, och så tänker mången att blomstren kunde gerna vara borta, ty dem kan man ändå ej lefva af. Härpå, säger förf:n, vill jag blott svara: »at de, som ikke veed hvad Blomster due til, de trænge maaskee allermeest til dem, og minde om, at i den Tid, Jorden ingen Blomster bærer, bærer den heller ingen Sæd, men naar Blomsterne mylre frem, begynder ogsaa den gode Tid for Kornet. Digternes Betydning ligger deri, at vi egentlig alle er Digtere; ved Siden af vor Trang og Evne til at arbejde i Støvet og for Øjeblikket have vi ogsaa en Trang og Evne til at løftes over Støvet og Øjeblikket paa Drømmens og Sangens Vinger. Men det er ikke alle, som kan løfte sig selv, dertil er deres Vinger for smaa, og

de med de store Vinger, som kan tage de andre med paa Flugten, det er Digterne. De er kaldede til at vække den Livspoesi, det Skjaldskab, der ligger begravet i det Folk, som de tilhøre; det er dem, der synge saaledes for, at det synger igjen i de andre, om det end i dem kun blifver en indvendig Sang. Folkelige Digttere, det er dem, som har Gave til at drage det frem, der ligger gjemt i Folkehjertet, og naar de give det Røst, saa klinger det igjen i Folket, saa bliver det sig bevidst hvad det bærer i sig, saa bliver dets Liv et fuldere og rigere Liv, end det var før. Og derfor er det ogsaa en Sag, som vedkommer vort hele Folk, at der er en dansk Digtekunst, og at den i den nyere Tid brød frem med Ludvig Holberg for omtrent halvandet hundrede Aar siden.»

Här väntar förf:n det inkastet att Danmark dock haft många skalder före Holberg, och främst bland dem Kingo. Meningen är dock icke att här framhålla den andliga skaldekonsten, som Kingo representerar, och hvilken gått sin egen afstängda väg, utan den verldsliga, den folkliga. Hvad Holbergs företrädare verkat på detta område är endast som när man stämmer instrumenterna innan musiken begynner. De äro alla förlöpare; först med Holberg kan man börja tala om en verklig dansk dikt Konst. Andra torde vilja med de gamla kämpavisorna kullkasta förf:ns påstående. Men hvad dem beträffar, förklarar författaren: »saa maa jeg bemærke, at det er ikke Digtekunst men Skjaldskab. Skjalde-sangen har fulgt det danske Folk og den nordiske Folkestamme, hvortil det hører, ligefra Begyndelsen, fordi det er et Skjaldefolk. I Danmark og Norden har Livet og Sangen altid fulgtes ad, som Rosen og dens Duft følges ad, saa at hvis Sangen nogensinde var heelt uddød i Norden, så var det et Vidnesbyrd om, at det folkelige Liv var udslukket. Det er ikke i samme Grad Tilfældet med alle Folk, ligesaa lidt som det er Tilfældet med alle Træer, at de bære farvede og duftende Blomster; men Nordens Folk hører det til at udfolde sin indre Rigdom ligesaa meget i Blomster som i Frugt, ligesaa meget i Skjalde-sangen som i den ydre Bedrift, saa at en forholdsviis meget stor Deel af den Kraft, som Folke-aanden bærer i sig, gaaer med til Blomstringen.»

Förf:n visar derefter att hvarje hufvudafdelning i Danmarks historia har sin motsvarande »Skjalde-sang». I folkets barn- och ungdomstid hade inbillningskraften öfvervigt öfver de andra andeliga förmögenheterna, väckte åtrå efter det nya och underbara, och dref förfäderna på vikingatåg. Samma mäktiga kraft var det

som skapade de stora drömmarne om Valhal, Ragnarök och Gimle, och blomstrade i Eddan, nordens första skaldesång.

»Hvad der er deres Skjønhed, det er hverken det Ømme eller det Klare, det er Falkesynet og Falkeflugten, det er den uhyre Fantasi, der ikke som Østerlændernes leger med Livets Nydelse, men seer Himmel og Jord som en vældig Kampplads for Aser og Jetter.»

Under medeltiden blir nordmannafolket som en menniska, hvilken satt bo. Ungdomen har lemnat plats för mannaåldern, inbillningskraften för känslan. I allmänhet anses ungdomen företrädesvis för känslornas tid. Men det är dock inbillningskraften, som är förherrskande i ungdomens längtan; ty den söker alltid sitt mål i fjerran. Känslan deremot binder hjertat vid hvad som står det närmast, hustru och barn, kung och fädernesland, eller kanske rikedom och vällust. Derfor må man väl kalla medeltiden, med dess riddare- och munkväsende, för nordens känslotid, och det var den som blommade i de lifliga kämpavisorna.

Den nyare tiden blir således nordens mognare mannaålder — skördetiden, då vårens och sommarens frukt skall inbergas — förståndstiden, då det icke längre är inbillningen eller lidelsen, utan tanken som för spiran:

»Og denne Alder sætter da sin Blomst i Kunstpoesien, i hvad man kalder den egentlige Digtekunst. Meningen er jo ikke, at man nu kan blive Digter uden Indbildningskraft; nej, al Kunst er jo netop Fantasiens Værk ogsaa i den nyere Tid, men indenfor denne Drømmeverden viser Forstandens Herredømme sig ogsaa, saa at den holder igjen paa den stigende Indbildningskraft, for at den ikke skal fortabe sig i det Taagede, og dæmmer for den svulmende Følelse, for at den ikke skal skylle over alle Bredder. I Forstandstiden fødes Sangen ikke saa let paa Valpladsen eller i Fruerstuen, der kommer den sjelden saa frisk frem som Fuglens Sang i Lunden; nej den fødes med Smerte, men saa faaer den ogsaa, hvad Oldtidens og Middelalderens Sang ikke har, uden naar den slumper til det, den kunstneriske Form.»

Härmed har nu förf:n sökt att försvara sitt framhållande af Holberg såsom skaparen af den folkliga diktkonsten i Danmark. Före honom fanns väl sång bland folket, men det var natursång; med honom börjar konsten, börjar med ett under, ty Holberg var sjelf ett sådant.

»Der gives mange iblandt os», säger förf:n, »og maaskee ikke mindst blandt de Lærde, som ikke har Mod til at troe, at der kan skee

Undere til Danmarks Frelse, hvormeget den saa ligger dem paa Hjerte, fordi det overhovedet falder dem svært at troe paa Undere. Jag vil heller ikke paastaae, at det altid falder mig saa let, men det bliver lettere, hver Gang det klares for os, at hvis der ikke tidligere var skeet Undere til Danmarks Frelse, saa var Danmark forgaaet for længe siden.»

Ett sådant folkeligt underverk till fäderneslandets frälsning, modersmålets befrielse och folkandens väckande var just Holberg, och det ehuru han sjelf var en lärd man och kanske just därför hade svårt att tro på under.

»Naar jag kalder Holberg et Under», fortfar förf:n och öfvergår derpå till sitt egentliga ämne, »saa mener jeg ikke blot, at han var ualmindelig i sin Tid og i sit Folk; nej det er intet Under, at der paa en Rosenbusk er en Rose, som er fuldere og smukkere end alle de andre. Det er intet Under, at et Træ bærer Blade, eller at Mælk sætter Fløde; men naar et Kasteskaft skyder Blade, eller Vand sætter Fløde, saa kalde vi det et Under, fordi Forudsætningerne mangle. Saaledes gaaer det vel aldrig i Historien, at Forudsætningerne heelt mangle, men de kan være saa dybt gjemte, at man har svært ved at finde dem. Og det er netop Tilfældet med Holberg; vi kan ikke sammenligne hans Digterværker med den Tid, hvori de kom frem, uden att vi undrende maa spørge: hvorfra kom de? Der havde jo vel, som jeg tidligere omtalte, været Skjaldskab i Danmark fra Arildstid, men Holberg kjendte kun lidet dertil, og det han kjendte f. Ex. af Kæmpeviserne, agtede han for Snavs. Han kjendte vel godt baade de gode græske og romerske Komedier og tillige de italienske og franske fra den nyere Tid, og han havde naturligviis lært saa meget af dem, som man kan lære af de Fremmede, men det han kom frem med, det var en heel ny Verden, som slet ikke var græsk eller romersk eller fransk, men ravidansk, uagtet han selv var en Normand. Men dertil kommer, at Holbergs Digtervirksomhed kom bag paa ham selv, ogsaa som et Under for ham. Han havde i sin Ungdom gjort nogle forvovne Udenlandsrejser med et Par Skilling i Lommen, først til Holland, siden til England, senere kom han ogsaa til Frankrig og Italien (han gik altid uden om Tydskland, undtagen da han kom der som Hovmester for en rig Mands Son), og han havde ganske vist seet sig rigtig godt om paa disse Rejser, som vi kan mærke af hans egen morsomme Beskrivelse af dem; men det var dog nærmest Bibliothekerne, han besøgte; hans Formaal var at blive en lærd Mand

Han var allerede bleven Professor og 35—36 Aar gammel, før han selv anede, at han var Digter, men saa kom paa een Gang »Peder Paars» og i faa Aar alle hans bedste Komedier.

Hvorfra kom de da? Ja jeg kan kun svare: fra Nordens Aand. Det var den, der kom over Holberg. Og synes man ikke om det Svar, saa vil jeg bemærke, at enhver, som har haft et beaandet Øjeblik, han veed ogsaa, at der er noget underfuldt deri, at saa det kan komme frem hos os, som vi slet ikke anede før at vi bar i os, ja saa kan vi bagefter selv undre os over, at hvad vi dengang talte eller skrev var rigere og dybere, end vi i Øjeblikket vidste. Den Aand, som aabenbarer sig gennem de folkelige Digtere, det er Folkeaaenden, og gennem dem kommer saaledes frem, hvad den bærer i sig, og altsaa hvor rigt det Folk, som de tilhøre, i Grunden er. Og saaledes brød Nordens Aand igjennem hos Holberg, og man maa vel undre sig over, at den, der steg paa Falkevinger i Sky i Oldtidens Gudedrømme, og i Kæmpeviserne slog som Nattergalen i Bøgelunden, at den nu fremtraadte som en skalkagtig Nisse, der vendte op og ned paa alt i denne bagvendte Verden. Men det er, fordi Nordens Aand er saa rig, saa at den ogsaa har Vaaben mod de Fjender, hvem Sværd ikke bide paa, men som kun kan slaaes ihjel med en sund Latter. Ja saadanne Fjender har vi, thi det er alle Spøgelsers, om hvem det jo gjælder, at naar vi blot kan lee ad dem, saa har de tabt Magten over os og kan ikke kyse os længer.

Der er imidlertid ikke faa, især blandt Kvinderne, som er utilbøjelige til at betragte saadan en Komedieskriver som en Digter; de synes, at der til en rigtig Digter hører noget Sværmende og Drømmende. Og det havde Holberg ganske vist kun grumme lidt af, og naar mange Kvinder ikke vil indrømme ham den Ære, som tilkommer ham, saa er det i visse Maader ikke ganske ufortjent. Thi han indrømmede heller ikke Kvinderne den Ære, som tilkommer dem. Han har selv fortalt, at da han som Huuslærer opholdt sig i Christianssand, saa morede han sig med at bevise, at Fruentimmerne ikke var rigtige Mennesker. Og skjøndt han siden, efter sin egen Erklæring, med Fornøjelse tog det tilbage, saa meente han dog nok i Grunden lidt af det, og havde i al Fald ualmindelig ringe Sands for kvindelig Ynde og alt det, som er Kvindernes Styrke. Derfor blev Holberg selv Pebersvend og kunde ikke engang forsvare det med en Smule ulykkelig Kjærlighed, og derfor er hans Elskerinder kun lidet yndige, og det Elskværdigste hos hans Kvindefigurer er Kammer-

pige-Fiffigheden. Holberg var overhovedet en tør Mand, der hverken kjendte til ømme Følelser eller dybe Længsler; han havde ingen vid Synskreds, men saae, som de Kortsynede pleje, udmærket godt nærvæd. Han var ikke følesløs, han elskede sit Fædreland, og han elskede Sandheden; han hadede alt hvad der var opskruet og usandt. I Forhold til Christendommen var han Fritænker, men den Skikkelse deraf, som traadte ham kraftigst imøde, var ogsaa den tyske Pietisme, der vilde knuse det Menneskelige for at gjøre folk til Christne, og det var et Vidnesbyrd om hans nordiske Sundhed, at han ikke kunde finde sig deri, men tvertimod udtalte, at man maa blive Menneske, før man kan blive Christen. Derfor var det, at han utrættelig gjennem et langt Liv arbejdede paa at gjøre sit Folk til Mennesker, og han var en udmærket Skolemester i sin Tid, der ikke skrev tørt og kjedeligt, som hans lærde Kolleger, men gjorde alt morsomt, hvad han rørte ved, saa at hans historiske Skrifter kom i alles Hænder. Men det var ikke dem, hvori han viste sig som et Vidunder, nej det var han kun i den korte Tid, da Aanden var over ham og indgav ham de komiske Digterværker.

Ja der viser han sig som den Store, der paa sin egen Grund ingen Overmand har paa den vide Jord. Og for at hævde ham den Plads, er det ikke nok at minde Dem om, at han hører hjemme i Forstandstiden, men jeg maa ogsaa gjøre Dem opmærksomme paa, at der indenfor hvert af de tre Hovedafsnit, jeg talte om, baade i Folkets Liv og Sang kan paavises en Tredeling. Saaledes er der, for at nævne Middelalderen som Følelsetiden, igjen i den *en* Tid, hvori Indbildningskraften, og atter en *anden*, hvori Forstanden er stærkere fremtrædende. Ja den Tredeling kan vi ogsaa paavise i vor Folkesang fra Middelalderen, saa at de saakaldte egentlige Kæmpeviser er stærkt fantastiske, medens de historiske Viser og Elskovssangene er rene Følelседigte, og atter Forstanden træder stærkere frem i de komiske Viser. Og saaledes kan vi da ogsaa i den nyere Digtekunst, i den egentlige Kunstdigtning, hvori Forstanden altid staaer for Styret, tale om Digtere, som fortrinsviis er Fantasi- eller Følelses- eller Forstands-digtere. I vor Digtekunsts Historie er der den Mærkelighed, at den begynder med Forstandsdigteren Holberg; saa faaer den svulmende Følelse Luft i Evald, og endelig hæver Indbildningskraften sig paa sine Falkevinger med Adam Øehlenschläger.

Ja det er egentlig den bagvendte Verden, det er at begynde som en gammel Mand og ende som en Yngling, men det er, som

jeg siden skal komme til at tale om, saare trøsteligt for vore Fremtidsudsigter, og vi kan godt forståee, at det her i Danmark netop maatte være saaledes. Thi her var jo ved de tydske Regjeringer og den hele tydsk-latinske Universitetsdannelse kommen et tykt Lag Støv over alt det Oprindelige, saa at det næsten var kvalt derunder, og naar alvorlige Mænd, som Vedel og Peder Syv, prøvede paa at hæve de gamle Skatte af det Muld, hvori de vare gjemte, saa blev det næsten kun til deres egen Fornøjelse; der hørte stærkere Lunger til at blæse det bort, end de havde. Det, der trængtes først og fremmest til, det var ikke en smeltende og svulmende Sang i de gamle Toner, thi der var ingen Øren til at høre den, nej det var et Par gode Lunger til at blæse Støvet bort, og dem havde Holberg, da Aanden kom over ham. Og saa blæste han, saa det gik, som det gaaer i Jylland, naar Vestenvinden har faaet fat i Klitterne, thi saa kan man efter saadan en Storm slet ikke kjende, hvorledes der har seet ud før. Ja Holberg blæste, saa det fremmede Støv røg til alle Sider, og kom ikke derved det Dybere i Folket frem, saa kom i alt Fald den opdyngede Spidsborgerlighed og de indsmuglede Unoder saameget ud af Lave, at det Menneskelige igjen kunde faae Luft.

De Fremmede de meente at volde hende Sorg,
 De bød hende Trældom i hendes egen Borg,
 Men just som de meente, hun var i Baand og Bast,
 Da lo hun saa hjertelig, at alle Lænker brast.

Saaledes hedder det i Lembckes smukke Sang netop om Holberg, thi Modersmaalet og det danske Folk, det var bleven den syge Prindsesse i Eventyret, som ikke kunde helbredes, uden hun kom til at lee. Og Holberg var Eventyrets Helt, han som af Aanden havde faaet Gaven til at holde alle de Skikkelser han mødte paa sin Vej, fast og føre dem med sig. Og då saa Prindsessen fik dem at see, som han havde taget dem lige ud af deres daglige Syssel og daglige Daarskab, saa brast hun i Latter, og saa var hun helbredet.

Naar jag kalder Holberg en Forstandsdigter, saa mener jeg jo ikke, at han som Digter var en tør Regnemester; nej saa tør han var selv, hans Pen var aldrig tør, og i sine Digtninger viste han ganske vist baade en levende Fantasi og en kraftig Følelse. Den blotte Forstand skaber den kolde Satire, men det er den digteriske Indbildningskraft, som giver Holberg Evne til at fremstille levende Billeder, og det er hans poetiske Følelse, som ud-

styrer dem rigt og med Kjærlighed. Man kunde undre sig over, at jeg taler om en Digters Kjærlighed til saadanne Skikkelser som Studenstrup og Jeppe paa Bjerget, men den er der alligevel i rigt Maal, og det er den, som gjør disse Figurer saa fornøjelige for os. Holberg hørte ikke til de Digtere, som har Syner, men til dem, der see, ja see paa Virkeligheden, ikke som vi see paa den, naar vi er midt i den, men som de see, hvem Aanden løfter, saa at de kan fange deres Samtid i et stort Billede. Og saaledes var det med Digteren Holberg, han saae ikke blot sin Tid, men ogsaa sit Folk saa godt, at Billedet ligner endnu. Naar Professor Holberg sad ved sit Skrivebord og skrev sine historiske Værker, saa var han en klartseende Mand, der dømte sundere end de fleste omkring ham, men naar Aanden løftede ham, Nordens Aand, saa saae han ogsaa Professor Holberg over Hovedet og rammede ham med, idet han traf de andre, ja rammede i sin Jean de France Forfatteren Holberg, som blandede de mange franske Ord i sit danske Sprog, og i den honnerte Ambition Professoren, som selv søgte om at blive Baron.

Der kan naturligviis i dette ene Foredrag ikke være Talen om at opregne alle Holbergs Digtværker; jeg forudsætter, at mine Tilhørere, selv om de ikke alle kjende Peder Paars eller Niels Klim, dog kjende nogle af Holbergs bedste Komedier. Og her vil jeg blot minde Dem om en eneste af disse, den som hedder Erasmus Montanus eller Rasmus Berg. Den handler jo, som vi veed, om en Bondesøn, der er bleven Student, ja en lærd Student efter Tidens Lejlighed, og saa gjør Besøg i sin Fødeby, hvor hans tydsk-latinske Universitetsdannelse støder sammen med den jævne danske Bondeforstand. See her er det jo vidunderligt, at Digteren, der var født i Norge, hvor han havde tilbragt hele sin Barndom og sing første Ungdomsaar, og siden havde levet dels paa Udenlandsrejser og dels som en lærd Professor i sin Bogverden, saaledes kunde skildre ikke blot den høilærde, forskruede Viisdom, der førte Ordet i hans nærmeste Kreds, men ogsaa Livet og Tankegangen i vore Bøndergaarde, saa at Billedet ligner endnu; og det er endnu vidunderligere, at denne lærde Mand, som senere blev en stor Godsejer og Baron og saaledes i sin Person en Slags Forening af Professor og de store Bønder, aabenbart tager Parti for de smaa Bønder, saa at den golde Lærdom slaaes af Marken af Bondeforstanden, og det Folkelige, selv i sin Fornedrelse, faaar Ret mod det hovmodige Fremmede. De veed, at Stykket ender med, at Erasmus Montanus for at slippe for at blive Soldat maa

indrømme, at Jorden ikke er rund, men flak som en Pandekage; og det, saaledes at lade Uvidenheden sejre, er et saa dristigt Træk, at det kun er en stor Digter som tør vove paa sligt, saa det vilde sagtens skjære Professor Holberg selv i Hjertet, om han skulde lade den, der paastod noget saadant, beholde det sidste Ord, men som Digter er han løftet af Aanden og højt ophøjet over Professoren. Og det er ikke blot dristigt, men det er dybt tænkt, thi Erasmus Montanus' Viden er ham ingen Hjertesag, som den bliver for de rette Videnskabsmænd, den er ham kun en Forfængelighedssag, og hans Forfængelighed ydmyges paa det Dybeste, ikke derved at han bliver Martyr for Sandheden, men derved at han maa vedkjende sig, hvad han godt veed er Vankundighed. Derved skeer Sandheden sin Ret, thi Sandheden er, at det i Hjertet er Montanus ligegyldigt, enten Jorden er rund eller flad, og at de uvidende Bønder hænge ganske anderledes trohjer-tigt ved deres Vildfarelse end han ved sin Viden. Saa uhildet, saa lidt doktrinær er Digteren Holberg, saa fri for Professorstøvet, at han tør hævde den moralske Sandhed paa den videnskabelige Sandheds Bekostning, saa at Studenten, som i sit Overmod har gjort de Andre til Steen og Haner, nødes nu til at gjøre sig selv til det, der i hans Øjne er meget værre, til et Fæ.

Ja De veed, at da Montanus ikke kan komme til at disputere paa Latin i sin Hjemstavn, fordi den eneste studerede Mand der, Peer Degn, kun kan vaase, saa søger han sin Trøst i paa Dansk at vende sin Disputerekunst mod sine stakkels Omgivelser. Og paa dem gjør det Indtryk, da han gjør Nille til en Steen, og da han forvandler Degnen til en Hane. Men der er En, som Holberg har stillet ved Siden af Montanus, der ikke lader sig skræmme og er hans aandelige Overmand, og det er Bondedrenge Jakob.»

Här anföres en af ordtvisterna mellan den höglärde magistern och bond-drängen, slutande med den förres förklaring att han icke är öfvad att disputera på danska, hvarpå bonddrängen svarar med ett utrop öfver munsjör, som »er bleven saa lærd at han ikke kan forklare sin mening paa sit Moersmaal».

Påståendet att Erasmus Montanus, ehuru han icke talar ett tyskt ord, dock var ett barn af den tysk-latinska universitetsbildningen förklarar förf:n, i det han visar att den skefva bildning, som i Danmark »tilhyllat det menneskelige og folkelige», är af tyskt ursprung. Tyskland, menar Hostrup, är Erasmus Montanus, rätta fädernesland — der har man länge varit stark i konsten

att bevisa hvad som helst — så t. ex. att de tre nordiska folken icke hafva någon egen folkande, något eget språk — att de icke äro något annat än en hop förlupne tyskar m. m. Men när nu »den tyske Professorsviisdomen» förenat sig med den tyska krigshären, för att icke blott med spetsfundigheter utan med spetskulor bevisa att hela Schleswig är tyskt, så är dock dermed föga mera vunnet, än med den höglärde studentens disputation. Ty om just de tyska kulorna tryckt Nordschleswig närmare än någonsin till Danmarks hjerta, så är det i grunden bonddrängen Jakob, som fått makten öfver Montanus.

»Thi hvad der virkelig er aandelig befriet, det bliver ogsaa før eller senere legemlig frigjort, saa Faren hertillands er dog fornemmelig det aandelige Tryk fra Tydskernes Side. Naar Erasmus Montanus beviser, at hans Moder er en Sten, saa græder hun derover og siger, at hun fornemmer, hvorledes hendes Been begynder at blive kolde, og deri er der en dyb Mening; thi naar man lader sig indbilde, at man er et Fæ, saa bliver man ogsaa et Fæ, og naar man lader sig indbilde, at man er Tydsk, saa ophører man at være Dansk; men naar man kan lee ad Tydskernes Beviser, saa er de magtesløse. Det er Holberg selv, der som Bondedrengen Jakob slog det første Hovedslag for vor folkelige Ret og Selvstændighed, og han gjorde det saa godt, at det næsten syntes, som om han skulde helbrede Tydskerne med det samme. Thi gjennem hele det forrige Aarhundrede beundrede de ham, men nu er de blevene for rige paa usund Professorviisdom og for fattige paa sund Menneskeforstand til at forstaae ham. Saalænge han imidlertid bliver forstaaet i Norden, saa overvælder Tydskerne os ikke aandelig, og hvis der, som jag haaber, snart kommer en ny Holberg, som kan blæse paa Resten af Hjemmetydskeriet, saa det kan flyve derhen, hvor det kom fra, og kan hjælpe os til hjertelig at lee ad alle de fremmede Spøgelsler, som endnu har Magt hertillands, saa mægte ikke heller de tyske Kugler at tilintetgjøre Danmark.»

Esselde.

20. Jag sjunger!

Jag sjunger då solen på himmelen blå
 Går upp öfver speglande vatten.
 Jag sjunger, jag sjunger, då stjernorna så
 Sin glittrande skörd uti natten.
 Ack! herrlig är jorden, af löften så full,
 Och glödande rosor den smycka,
 Och lifvet det skiftar i purpur och gull,
 Hvi skulle mig sorgerna trycka?
 Jag sjunger om glädjen att ega en vän,
 Att älska och älskas och älska igen,
 Och drömma om kärlekens lycka.

Jag sjunger, jag sjunger, jag vet ej hvarför,
 Jag föddes med sång på min tunga.
 Jag sjunger, fast ingen i verlden mig hör,
 Jag sjunger, som foglarna sjunga.
 Jag sjunger fast *intet* är sångarens lön,
 Jag sjunger för sippan i dalen,
 För skogen, för klippan, för ängen så grön,
 För dufvan som kuttrar i alen.
 Jag sjunger, ty sången är gudomens röst,
 Den lyser, den värmer hvart bäfvande bröst,
 Den döfvar de tärande qvalen.

Jag sjunger, jag sjunger kanhända också
 Då glädjen sig byter i smärta,
 Då löjet förvrides och plågorna stå
 Som glödande jern i mitt hjerta.
 När tårarna skymma min leende blick,
 En bäfvande aning mig aggar,
 När vägen, som förr ibland rosorna gick,
 Blir sållad med törniga taggar,
 Och stjernorna slockna och natten blir lång,
 Jag sjunger, jag sjunger; kanhända min sång
 Till ro den oroliga vaggar.

Jag sjunger, fast ögat ej gjuter en tår
 Och hjertat alltren börjar brista,
 Jag sjunger, så länge jag sjunga förmår,
 Jag sjunger ännu i det sista.
 Jag sjunger om hjertan, som krossas af qual,
 I kamp emot vidriga öden,
 Jag sjunger ännu, fastän dödsengeln stal
 Från kinden den flammande glöden.
 Jag sjunger den eviga kärlekens namn,
 Jag sjunger mig in i Förbarmarens famn,
 Jag sjunger, jag sjunger — i döden.

Alanda.

21. Om modejournaler *).

Utdrag ur ett bref från Stockholm.

— — Bland andra frågor hvilka du i ditt senaste bref till mig framställer finner jag följande: »Mina flickor, hvilka nu blifvit rätt snälla i sina fingrar sedan det myckna lektionsväsendet tagit slut, önska sig dagligen och stundligen en modetidning, sådan den här förekommer i de flesta familjer. Deras unga väninnor uppträda oupphörligt med nya, af dem sjelfva förfärdigade, prydnader och prisa den stora besparing de genom tidningens rika mönsterförråd kunnat göra i sömmarlöner, snör-makerier m. m. Hvilken tidning bör jag nu taga? Journal des Demoiselles, der Bazar, Victoria, eller hvad de allt heta? Gif mig härom ett godt råd».

Denna till utseendet så enkla framställning har dock vållat mig mera hufvudbry, än alla dina öfriga olikartade uppdrag tillsammanantagna. Min första tanke var att gå in i första bästa bokhandel och anställa en jämförelse mellan de olika journaler-

*) Skulle någon läsare finna den här uttalade domen öfver modejournalerna alltför sträng, står det honom öppet att i något följande häfte söka vederlägga förf:n.

Red:n.

nas företräden. Genom mellankommande hinder blef detta uppskjutet öfver en dag, och händelsen ville att jag just denna dag var bjuden till middag hos doktor S. Du känner lika väl som jag denna bildade och älskvärda familj, och kan ej undra att jag med försmaken af en trefflig dag begaf mig dit. Middagen var som vanligt glad och lifvad, samtalet allmänt, och damer såväl som herrar diskuterade och disputerade om hvarandra med lifligt intresse. Låt vara att dagens och tidens stora frågor stundom berördes med en väl lätt hand, det glada skämtet har äfven sin tid och är aldrig så berättigadt som då det adlar bordets nöjen. Efter middagen och kaffet vid den tända brasan i salongen slöto vi en krets omkring divansbordet. Nu få vi en riktigt trefflig språkstund, tänkte jag. Hvad hände? Inom fem minuter tystnade samtliga damerna och suto fördjupade i en egendomlig lektyr. Olyckan ville att de sista numrorna af der Bazar råkat ligga framme och frestelsen blef genast det täcka könet öfvermäktig. Inom kort voro damerna öfver öronen inne i hvad fransmannen betecknande kallar »parler chiffons», och herrarne, efter att tålmodigt en stund hafva nöjt sig med korta eller inga svar, funno naturligtvis snart cigarren och punschglaset i närgränsande rum hafva vida större dragningskraft. Misslynt och något förtretad, drog jag mig undan allena i en vrå, långt från det nu ifriga ordandet vid bordet, då en af de unga fruarna lemnade kretsen och uppsökte mig.

»Ni lyssnar till detta sorl som till ett kapitel ur fåfångans marknad», sade hon, »och ni har rätt deruti. Också jag lät förläda mig af den omtalade stora nyttan af dessa tidningar och blef abonnent på die Modenwelt. Den var särdeles billig och innehöll mönster och ritningar i stor mängd och af stor noggrannhet. Men hvad blef följden? Dag efter dag fann mig studerande dessa invecklade konturer och figurer, och snart kunde jag ej bära ett klädesplagg utan att hafva det elegant och modernt garneradt. Äfven barnens kläder skulle göras efter journalens mönster. Att lemna bort arbetet eller taga hem en sömmerska, dertill hade jag ej råd; och då antingen penningen eller tiden nödvändigt måste uppoffras, så trodde jag det ej vara så farligt med den sistnämnda. Jag märkte dock snart mitt misstag, ty af allt slafveri är det sjelftagna under nålen det otacksammaste. Man, barn, hushåll, allt försummades under det jag sydde som för lifvet på mina remsor och rosetter, med arbetsbordet öfverhöljdt af spetsar, band, perlor m. m. Barnen

voro mig blott till besvär då jag aldrig hade tid att leka med dem och de blefvo äfven ledsamma och tråkiga då det beständigt hette: »akta det der, låt bli, rör ej, kom ej vid, etc. etc.» Att pianot förblef stängdt flera dagar igenom, och att boken ofta blef liggande orörd på hyllan, faller af sig sjelft. Såväl barnen som jag voro elegant, prydligt och modernt utstofferade på alla sätt, men jag fann snart att ehuru hela grannlåten ej kostat mig många öre, vi dock ej *hade råd* att vara så klädda. Hur ofta har jag ej hört: »se dessa broderier, dessa tofsar, uddar, fransar m. m., allt förfärdigadt af gamla saker efter den förträffliga journalen, utan att kosta mig något». »Men huru många dagars, kanske veckors arbete?» Ja, det kan man ej svara på, bryr sig ej heller derom, emedan, såsom det heter, tiden för oss fruntimmer har så litet värde.»

Vårt samtal blef här afbrutet, men de sista orden klingade ännu efter hemkomsten i mitt öra. Är detta sanning? Är det verkligen så, att för det stora flertalet qvinnor bland de högre klasserna tiden har så litet värde, att man ej aktar för rof att öda och slösa dermed, för att följa en tom nyck eller att tillfredsställa ett flygtigt infall? Nej, så har det varit måhända, men så är det ej, och få torde de vara, hvilka medvetet och kallblodigt erkänna att de icke veta hvad de skola göra. Långt flera torde deremot de vara, hvilka ideligen jagas af oupphörliga Marthabekymmer, hvilka bortföras af dagens vexlande bestyr och sluta sin afton ntröttade, med en otillfredsställd suck öfver att så litet hafva medhunnit, ja, till och med känna, att under allt detta äfvlade de förlora sig sjelfva, förlora besinningskraften, beherrskningsförmågan, borttappa ledtråden för sitt arbete, för dess planmässiga ordnande och sålunda, oaktadt all flit, all ifver, all god vilja, dock skörda liten eller ringa tillfredsställelse. Orsakerna kunna vara många; en hufvudsaklig sådan torde dock vara bristen på enhet. Att tro sig med samma intresse kunna följa litteratur, politik, fattigvård, konst, musik, theater, hushåll, barnauppfostran, sällskapslif, och slutligen till detta allt lägga äfven modejournalens studerande, — det är i sanning att fordra för mycket af sig sjelf. Jag skulle vilja tillråda alla dessa oroliga lynnen att använda blott en epda timme hvarje dag till ett bestämdt ändamål. Vinsten, om ock ej den omedelbara, blir stor, och hela karakteren skulle deraf vinna stadga och lugn. En timme hvar dag, det är 30 timmar i månaden, alltså en helförmiddag i veckan, — hvilket kapital af tid! På en vinter skulle

man så kunna lära ett språk, följa en grundlig kurs i någon god läsning, göra vackra framsteg i musik, ritning eller dylikt. Frågan är ej egentligen hvad arbetet gäller, utan huru det bedrifves. Och denna timme, hur lätt vore den ej eröfrad äfven för dem som eljest äro ganska träget sysselsatta, om man blott med allvar ville. För den unga flickan i hemmet torde den bäst kunna vinnas före familjens gemensamma frukost; för husmodren deremot lämpligast på förmiddagen då barnen äro i skola eller på den dagliga promenaden, och mannen på sitt håll sysselsatt. För ingen bör den dock väljas af nattens timmar. Jag vet det väl, för de flesta torde just den sena aftonen, midnattstiden, vara hvad Lamartine kallar »l'heure du chant», den stund då, under den djupa yttre tystnaden, det inre lifvets sol går upp, och manar själen eller kanske snarare fantasien till arbete. Men hvad man derpå vinner, icke är det allvar och frid, och hvad man säkert förlorar är kraft och helsa.

Dock — detta var en lång afvikelse från det ursprungliga ändamålet med mitt bref eller svaret på din fråga. Du har nu ej svårt att gissa att det blir ett afstyrkande *nej*. Fastän den omedelbara kostnaden för modetidningen ej belöper sig till många riksdaler, och fastän det alltid heter att arbetslöner och dylikt mera insparas, så tro dock ej att du af denna affär har någon fördel. Så mycket som någon ifrar jag för och yrkar på, att man skall vara nätt och väl klädd, ja klädd med smak och urskiljning, men enkelhet är och blir alltid ett hufvudvilkor och detta uppfylles ej af någon, vare sig tysk, fransysk eller svensk journal. Låt dina döttrars naturliga smak utbilda sig efter helt andra förebilder och konstformer, och sätt ej på spel för det utländska kramet mannens goda lynne (för hvilket denna lektyr alltid är en svår prøfvosten), hemmets trefnad, och din egen ovärderliga tid.

Detta är det råd dig i all välmening gifves af din gamla och gammalmodiga vän

— ln —

22. Nytt på vår bokhylla.

A. BARN- OCH SKOLLITTERATUR.

Den första undervisningen i skolan och hemmet samt småbarnsskolans anordning och uppgift, råd och anvisningar, af *Marie Pape-Carpantier*, öfvers. af *Jenny Rossander*. (Stockholm 1869).

Ur djurens lif, till ledning för den första skolundervisningen, af *Marie Pape-Carpantier*. Öfversättning.

De flesta människor ha säkert någon gång erfarit den stärkande och uppfriskande verkan af beröringen med religiöst och sedligt öfverlägsna andar, af deras exempel känt en kärlekens värma, en viljans kraft genomströmma sin andliga varelse, och dervid erfarit samma styrkande känsla som lekamligen af en promenad i friska luften eller ett bad i kallt vatten. Åt alla dem, som älska dylika erfarenheter och söka deraf draga den nytta, de äro ämnade att skänka oss sjelfva och vår omgifning, anbefalla vi läsningen af ifrågavarande arbeten. Ingen kan bättre uppfatta ofvanberörda personliga inflytande än förf:n sjelf. Hon yrkar framför allt på den förädlande uppfostran, hvarje lärare bör gifva sig sjelf, och fortsätter: »Jag har aldrig funnit mäktigare hjälpkällor att öfvertyga mina lärjungar än dem, jag hämtat ur min egen själ». Och hvilken styrkedryck denna hjälpkälla erbjuder, får läsaren snart erfara under vandrigen upp till de höjder, dit förf:n leder honom. Der andas han en friare, renare luft. Guds kärleksfulla närvaro och saligheten af att älska honom och göra hans vilja, se der den grundstämning, som genomgår hela arbetet och ingifver alla dessa fina psykologiska iakttagelser, genom hvilka förf:n hoppas kunna verka »Hans verk», som sade: »låter barnen komma till mig!» och genom hvilka hon gifvit en ovärderlig vägledning åt alla dem, som äro kallade att uppfostra ett kommande slägte. Ifrågavarande arbete eignar sig dock ej blott för lärarinnan i småbarnsskolan, utan kan ock med fördel studeras af alla fäder, mödrar, lärare och lärarinnor, med ett ord af alla dem, som blifvit kallade till säningsmän på det uppväxande slägtets vidsträckta framtidsfält.

Förf:ns varma religiösa grundstämning gör henne till en kärlekens apostel, som afskyr vrede och hat, och som ständigt uppmanar till tålmod, fördragsamhet och sjelfupppoffrande ihärdig-

het. Sålunda förfäktar hon nödvändigheten af att låta kärleken intaga stränghetens plats och säger: »Det finnes ej någon älskande varelse, som ej önskar göra det, som den älskade vill, för att vara honom till nöjes. Det finnes ej heller en älskad varelse, som ej kan ombilda den, som älskar honom, förstöra hos honom de dåliga böjelserna och ingifva honom längtan efter det goda. — Det finnes en kompass, som aldrig missvisar, det är tillgifvenheten. — Se der den gode lärarens hemlighet, den verkliga moraliska makten, hvilken bättre än lagarne, bättre än vetenskaperna, bättre än alla tiders filosofi skall förmå lyckliggöra världen, blott genom att göra henne bättre.»

Detta förf:ns kärleksfulla sinnelag framstår kanske skönast, då hon ger anvisningar till behandlingen af vanartiga barn. Evangelierna om det vilsekomna fåret, den förlorade sonen, tyckas fyllt hennes hjerta med kärlek och fördragsamhet och lagt orden på hennes tunga, då hon gifver förmaningar, sådana som dessa: »edra ord måste vara enkla, rörande och af hjertat gående, för att få ett gensvar i den skyldiges själ. — Men denna ömhet får ej vara låtsad; tomma försäkringar tjena endast till att bedraga er sjelf. — För att visa kärlek mot en felande lärjunge är det ej oundgängligt att länge hafva känt honom. Omständigheter kunna gifvas, som hastigt nog upptända vår tillgifvenhet; och hvilken omständighet är väl mera egnad dertill, än en broders fara? — Man kan vara ljum i hjertat för ett barn, hvars tillvaro ej är hotad af någon last, men man eldas oemotståndligt af barmhertighet, när faran står för dörren. — Och förmår ni med bästa vilja ej älska honom, så behandla honom dock som älskade ni honom verkligen». Detta är ej hyckleri, ty, säger förf:n, »hvem vet, om ni ej i sjelfva verket gör det?»

Dessa föreställningar gifvas i sammanhang med allvarliga varningar mot partiskhet vid barnens behandling; och mången moder och lärarinna skulle måhända finna sig väl af att behjerta lärdomarna. Äfven för andra är förf:s hela åskådningssätt ett memento om orden: »öfvervinnen det onda med det goda!»

Förf:ns innerliga gudsfruktan, fri från all trångbröstad ensidighet, förmår henne att inom småbarnsskolan lägga lika mycken vikt vid uppfostran som vid undervisningen och att öfver all intellektuel utveckling sätta den moraliska. Vi vilja låta henne sjelf tala: »Kärleken till Gud, såsom vår första religiösa pligt och vilkoret för all sann kärlek menniskor emellan, är ett frö, som det tillhör småbarnsskolan att utså. — Hvarje grundlig upp-

fostran bör stödja sig på kärleken till Gud; sedan kommer undervisningen, för att utveckla och rotfästa densamma. Ehuru skilda till begrepp, äro likväl uppfostran och undervisning förtroligt förbundna med hvarandra. Skilj dem ej åt! Låt dem gå hand i hand eftersom de sträfvä till samma mål». Detta moraliska allvar har äfven ingifvit förf:n en liten afhandling med öfverskriften: »Lär barnet att lyssna till sitt samvetes röst», ur hvilken vi vilja anföra följande: »Grundvalen för andelig bättring är under alla förhållanden densamma, nämligen sjelfkänedom. Öfvertyga barnet om dess fel; låt det se dem från samma synpunkt, som ni sjelf, d. v. s. såsom en ond, förhatlig vana, på det bättringen må komma från den felande sjelf, af hans egen vilja; ty, egentligen taladt, är det ju blott derifrån, den *kan* komma. — Ni måste i barnets inre upprätta en domstol, säte för en omutlig domare, hvars genomträngande öga aldrig slutes, utan följer den felande öfverallt. Ni måste hjälpa honom att höra samvetets första rop. — Lär honom att rådfråga denna skiljoman och underkasta sig hans dom, kosta hvad det vill! Mins att åldringens sista stunder taga uttryck af barnets första.»

På ett annat ställe heter det: »Eftersom sedolärans bud äro de viktigaste vi hafva att inskräpa, måste vi från barn- domen öfvertyga människorna, att det ligger i deras egen fördel att *handla rätt!* Anslå på alla möjliga sätt deras inbillning för att genomtränga dem med den stora och oföränderliga sanningen, att *hvarje orättrådiga handling i sig innebär fröet till sitt straff, i denna eller en annan värld, likasom den skadade blomman i sitt sköte innesluter den bittra frukten; att ett frivilligt eller ofrivilligt brott mot sedolärans bud förr eller senare för den brottslige medför skada i förhållande till storheten af lagens kränkning.* Men om förf:n sålunda icke tvekar att begagna sjelfva egennyttn till drifkraft för det goda, så upphäver hon derfor icke sjelfförsakelsens heliga lag. Den som af kärlek offerar sig för andra, säger hon, känner djupare än någon sanningen af bibelns ord: »Saligare är gifva än taga.»

Om man vid de högre allmänna undervisningsverken ville omfatta samma fasta moraliska grundsatser som förf:n, skulle måhända mycket äfven af det fysiska onda, hvaröfver man nu klaggar, mildras eller försvinna.

Förf:ns framställning af grunden till lärjungens lydnad för läraren är ännu ett bevis på hennes djupa, sanna och varma

uppfattning af sedelärans bud. I allmänhet bannlyser hon straffet och dess följd, fruktan, och vill blott erhålla lydnad. För att vinna denna anbefalles läraren att förvärfva sina lärjungars högaktning, »hon är tillgifvenhetens moder, hon alstrar lydnad, emedan hon inger vörndnad. — Högaktning erhålles genom oegen nytta i handling, ordhållighet i löften, sanning i allt och alltid, *sanning i synnerhet*. — Bedrag aldrig barnen, lär dem framför allt att tro på era ord; äro de öfvertygade att ni är sannfärdig skola de äfven tro er vara rättvis.» Samtidigt framhåller ock förf:n svårigheten att erhålla den fria lydnaden »då läraren just är till för att motsätta sig allt, som hos barnen är ondt; och således, eftersom menniskonaturen är ond, i de allra flesta fall måste lägga hämsko på deras begär». — Och likväl anbefaller förf:n blott fasthet, ej stränghet, blott tvång, ej straff. Med tvång förstår förf:n sådana åtgärder, som syfta dels till att förhindra det ondas utöfning, dels till att låta följderna af det samma återfalla på den skyldige¹).

Vi kunna ej afhålla oss från att äfven omnämna några bland de förträffliga råd, förf:n gifver rörande behandlingen af barn med olika naturanlag eller med olika föregående uppfostran. Sålunda gifvas särskilda föreskrifter för behandlingen af sangviniska, af koleriska och af flegmatiska naturer och likaledes af bortskämda eller råa och vanvårdade barn. De fina iakttagelserna och de ofta fyndiga utvägar, som under brydsamma förhållanden böra väljas, äro för alla dem det vederbör af stort värde. Och äfven för andra äro de intressanta och lärerika; ty småbarnsskolan är menskligheten i smått.

Längre fram i sin afhandling gifver förf:n äfven föreskrifter för skolans yttre anordning, hvilka dock äro föga tillämpliga på våra svenska förhållanden. Äfven i denna del af boken förekomma dock några värderika psykologiska anmärkningar. Så t. ex. uppgifver förf:n hvilka läroämnen, som bäst passa för morgonens lugna och för eftermiddagens mera upprymda sinnesstämning; likaså böneformulär, lämpade för barnens omogna förstånd och rörliga känslor.

I förf:ns bemödande att under hela dagen hålla barnen i skolan får läsaren ett sorgligt begrepp om franska familjelifvet. Det onaturliga i detta förhållande har äfven blifvit vederbörli-

¹) Anser hon då ingenting böra göras för att utrota den onda böjelsen, eller låta den rymma fältet för en god?

gen anmärkt af öfversättarinnan. Till följe af denna och några andra franska egendomligheter tro vi, att boken blifvit af större praktisk nytta, om öfversättarinnan med sin sakkännedom gifvit oss en efter svenska förhållanden lämpad bearbetning af det franska originalet i stället för en öfversättning deraf. Det måste t. ex. för en af våra skollärare på landet, som ej har en aning om det franska tilltalsordet *vous*, vara ett mörkt tal, då förf:n säger, att hon ibland tillåter sig att »*dua*» snälla barn; och denna förvåning ökas ännu mer vid anmärkningen, att i Paris barnen i småbarnsskolan kallas af lärarinnan *monsieur*, *mademoiselle*.

Mot öfversättningen skulle vi under vanliga förhållanden ej haft någon anmärkning att göra; men emedan vi hoppas, att denna bok skall erhålla stor spridning bland vår talrika skollärare-personal, skulle det varit oss kärt, om öfversättarinnan än mer ökat sin förtjenst genom att fullständigare än nu är fallet undvika främmande ord, eller, då de måst begagnas, låtit dem efterföljas af den nödiga öfversättningen. Vi ha redan förut vid anmälan af en värderik folkskrift anført flere exempel på dylika främmande uttryck, men anse oss dock tvungna att nu åter framdraga några till bestyrkan af vår uppgift. Så står t. ex. sid. 26. *intelligensens* spira; sid. 27. *gouvernement électif*; sid. 28. *absolut* öfverlägsenhet, sid. 31. *materiella* lifvet, sid. 57. *elegantare* plagg, sid. 86. trånga *vyer*, etc., hvilka uttryck lätteligen kunnat utbytas mot rent svenska.

Om, såsom vi hoppas, arbetet får ännu en upplaga, torde dessa obetydliga fel lätt rättas, likasom åtskilliga dels oriktiga, dels osvenska ordvändningar i öfversättningen. Se t. ex. sid. 3. »lärarens egen öfverlägsenhet i jernförelse med undervisnings-sättet;» sid. 33. »*man* måste tidigt uppväcka barnets medvetande genom att vaka öfver *vårt* eget sätt;» sid. 34. »hon skall ofelbart göra sig skyldig *dertill*, hvarje gång hon kan hoppas bedraga rättvisan». — Sid. 38. »hvad mig beträffar *som* ej kunnat förutse denna händelse . . . *så* hade jag icke samvete» etc. »bedrag barnen aldrig att de må lära tro er».

Det lärareideal förf:n uppställer är så högt att det ej förvånar oss om de flesta lärare och barnauppfostrare känna sig nedstämda i känslan af dess oupphinnelighet. För att lugna denna oro hos andra och måhända äfven hos sig sjelf, säger förf:n: »Fullkomligheten finnes ej på jorden; det står ej i vår makt att neddraga henne från himlen; men stora förbättringar

kunna genom våra fortsatta bemödanden åstadkommas. Om det här nere är svårt att *uppnå* fullkomligheten, är det dock nödvändigt att framhålla henne såsom det mål vi alla måste söka att *närma* oss.»

Till svenska språket har äfven blifvit öfverflyttad första serien af ett annat arbete: »Histoires et Leçons explicatives» af samma förf. Originallet innehåller 5 serier af små lättfattliga föreläsningar eller samspråk öfver åtskilliga vilda eller tama djur, hvilka derjemte illustreras af 50 stycken i färgtryck gjorda afbildningar. Af den svenska öfversättningen har, som sagdt, blott första serien utkommit. Vi tro att dessa små skildringar skola skänka barn om 8 till 12 år en nyttig och nöjsam läsning.

Edmund Gammal.

B. SKÖNLITTERATUR.

De Unges Forbund, Lystspel i fem Akter, af *Henrik Ibsen*, andet Oplag. (København 1869.)

»Framåt, så är vårt ödes bud!» sjunger Geijer. Om någon borde väl detta gälla snillet, mensklighetens ljusbärare. Men något perpetuum mobile har ännu icke blifvit uppfunnet, hvarken inom den andliga eller den fysiska världen, och icke ens snillet synes kunna umbära en och annan hvilostund för att draga andan och bereda sig till nya ansatser. Sjelfva Homer tog sig då och då en blund, säger ett klassiskt ordspråk. Mången tror sig i *De Unges Forbund* se uttrycket af en dylik skaldblund. Oss förefaller det snarare som en elak dröm — alstret af en i sig sjelf ädel, men genom oriktig behandling förbittrad dryck — ett slags fosterlandskärlekens mara. Man tycker sig se huru skalden vrider sig under hexans förqväfvande tyngd och likasom mot sin vilja tvingas att gifva form åt hennes ingifvelser, en form, hvars konstnärliga fulländning endast låter det osköna och osanna i ingifvelsen så mycket ohyggligare framstå. Vi sade osann. Ordet är djerft, men vi stå fast dervid. Fullt af träffande sanningar är dock stycket i sin helhet osannt, såsom hvarje tafla, hvilken återger endast skuggsidan af föremålen. De Unges Forbund kan dock svårligen rätt bedömas utanför dess eget hemland. Till de tankar vi här yttrat bifoga vi dertill följande ur ett bref från en berömd norsk skriftställare.

»De Unges Forbund har jo gjort megen Lykke; om vel fortjent er en anden Sag. I Formen beundrer jeg det; men Ind-

holdet er mig helt imod. Der siges formange store og flam-
mende Ord, — Ord som til evige Tider børe være sande — til
at det tør kaldes godt og vel, at de lægges en Usling og en
Bedrager i Munden. Vi har naturligvis megen Umodenhed ibland
os; men saa haabløse, som vi der ere fremstillede, ere vi dog
ikke. Hvis den *unge Tanke* hos os er saa uren, da har Norge
ingen Fremtid. Jeg tror nu det helt Modsatte, og paa denne
Tro vil jeg arbejde fremad. Her findes visselig mere Sten end
Muldjord, mere Naturkraft end Kultur, men vi ere endnu kun et
halvt Aarhundrede gamle, og vi have, Gudi Lov! ikke en foræl-
det Kultur, som skal udryddes. Umodenheden er vor største
Feil. Men der hvor Umodenheden træder stærkest frem, er der,
montro, ikke det meste Stoff til Bearbejdelse? Jeg tror det.»

Så langt den norska kritiken. I hvad mån stycket ur este-
tisk synpunkt må anses förfeladt eller ej, lemna vi åt läsaren
att bedöma, tilläggande blott att vi, med många andra beundrare
af Kongsemnernes och Brands sångare, längta att i ett nytt al-
ster af hans mäktiga snille se honom göra sitt folk och — *sig
sjelf* bättre rättvisa.

Reader.

23. Ett rikt giftermål.

Det är den unga fruns namnsdag. Mannens barndomsvän,
den lefnadslustige sjömannen Brammer lägger i hennes frånvaro
en bukett med sitt visitkort på hennes arbetsbord, kysser fingret
åt blommorna och hviskar i det han går: »Tala vackert och
glöm intet!» Den gamle kontoristen söker herrn lika fåfängt
som kurtisören sökt frun och står fördjupad i begrundandet af
frågan: vinna eller tappa? — »ett Enten — Eller som spränger, väl
icke hjernor, men kassor». Tante Jane inkommer och upplåter
sin språklåda, i det hon besvär honom, såsom en vän af firman
och dess hufvudman, hennes systerson, att afstyra alla svind-
lande affärer. Edvard, menar hon, är icke nog rik för att kunna
bära förlusten, men mer än nog, för att kunna undvara vinsten
af dylika företag. Kontoristen antyder att sjelfva faran inne-
bär en frestelse, helst om man lyckats en gång. Lyckan lockar.

»Lyckan! Der ha vi det!» afbryter tanten. »Men hvad ni
kallar lycka, är intet annat än tur — en tillfällig medgång.
Lyckan, tro mig, ligger djupare än så.» Den goda tantens be-

kymmer är nu att denna djupare liggande lycka icke kommit Edvard, hennes älskade systerson, till del, ehuru han, förenad med den han älskar, lefver midt i öfverflödets sköte. I kontoristens ögon borde det vara lycka nog att som Edvard Grant ha ärft en gammal ansedd handelsfirma, blott på vilkor att oförändradt fortsätta densamma. Tanten deremot erinrar huru han en gång afsagt sig denna förmån, för att uteslutande egna sig åt vetenskapen. Han hade redan vunnit ett namn som skicklig läkare, han var ung, god, ädel, vacker — hela världen stod honom öppen — han behöfde icke farbroderns pengar för att eröfra sin framtid. Men så kom en annan tid. Han hade sammanträffat med Julie Garron — ett mirakel — ett naturens underbarn — fullkomligheten sjelf! — »Nå så tag henne då», menade tanten. »Du har en god framtid för dig. Hon, en föräldralös flicka, upptagen hos en adelig familj, skall nog, så vidt hon har hjerta och förstånd, hellre lefva på frukten af ditt arbete än på nådebröd, det må nu vara hur sockradt som helst.»

Men systersonen hörde icke på det örat. Julie var uppfödd i den stora världen, för henne var intet godt nog, huru skulle han då kunna bjuda henne på ett blott arbetarlif!

Så framkastades tanken på farbroderns anbud och möjligheten att ännu antaga det och ombyta lefnadsyrke.

»Uppgifva mitt kall! Förrycka mitt lefnadsmål! Det vore att taga lifvet af mig!»

Tanten bad honom känna efter hvilkendera olyckan, som först skulle taga lifvet af honom, och välja den som han längst kunde lefva med. — Och så valde han det rika arvet, och införde sin unga maka i den bur, som det kostat honom så dyrt att förgylla — »och är han väl nu lycklig?» frågar tanten, efter denna återblick på systersonens öde. Den gamle kontoristen finner det stridande mot sitt bokhållaresamvete att upptaga tiden med sådana frågor och aflägsnar sig just då fru Carlsen, Julies vän, inträder. Hon ser sig omkring i rummet med några uddiga anmärkningar, hvilka ytterligare spetsas då hon blir varse buketten och visitkortet. Anmärkningarne besvaras i samma ton af Tante Jane, hvarunder fru Carlsens lättsinniga och intriganta karakter afslöjas. Då Edvard Grant, som ogillar sin hustrus förtroende för den lättsinniga damen, inkommer, får samtalet en mera personlig vändning, i det han under sken af artigheter säger henne åtskilliga skarpa sanningar. Retad häraf svarar hon med att visa honom buketten på hans hustrus bord,

utan att dock dermed lyckas väcka hans svartsjuka. Då fru Carlsen aflägsnat sig uppsökes Grant af Brammer och ett samtal uppstår mellan dem, hvarunder den unge sjömannen omtalar sin lycka hos damerna och helt naivt yppar sin kurtisteori. »Först», berättar han, »börjar jag med en bukett.» »Verkligen!» utropar Grant med en blick på blommorna. »Ja, ser du», fortfar Brammer, »blomstren hafva den fördelen med sig att de säga just hvad vederbörande helst önska höra.» Teorien utvecklas derpå vidare med ett slags barnsligt lättsinne.

Vännen svarar väl ej utan bitterhet, men dock vänligt varnande. Den andre skalkas blott, skämtar öfver nöjet af att inympa på en äkta man en droppa — bara en helt liten droppa, svartsjuka, låta den spira upp, och så visa att allt varit blindt allarm.

Samtalet afbrytes af kontoristen, som kommer för att meddela förslaget om en stor men vågad handelsaffär. Grant vill vill lemna afgörandet åt den andre, men tillägger: »Sätt oss blott icke på grund. Kom ihåg att mitt hushåll går till mycket pengar.» Den gamle trotjenarens uppmaning att spara vill han dock ej lyssna till. Hans hustru skall icke bedragas på lifvet, han vill åtminstone hafva den vinsten att hon är lycklig. »Må jag snubbla hur mycket som helst öfver spillrorna af min lefnads mål, blott hon icke stöter sin fot mot stenarne.»

Då Edvard blir ensam känner han sig gripen af en sällsam sinnesoro. »Jag tror nästan», säger han, och böjer sig öfver blommorna, »att det är I, små förförare, som fyllen rummet med berusning och gören mig yr i hufvudet. — I ären farliga sändebud. En galning, som lefver af skämt, skickar er till en qvinna. I talen ert eget språk — det är kärlekens — och I ljugen; ty I hafven blott några narrstreck att tala om.»

I det samma ringer det och Julie inkommer.

»Ah! ändtligen! I timmar har jag väntat dig!» Den unga frun ser förvånad på klockan. Mannen lugnar henne. Timmarne äro blott minuter — längtan är en dålig tidmätare; antingen räknar hon för fort eller för långsamt; det är egentligen ingenting annat än evigheten som förslår.

Julie är trött, låter med behag säga sig att hon är älskad, men har ingenting att svara, om ej en klagan öfver den gammaldags möbleringen, Grant ärft jemte firman och af pietet bibehållit, eller en varning till den förälskade mannen att ej med

sina smekningar rubba den vackra anordningen af hennes lockar. Han åter mins en tid då det var annorlunda.

»Mins *du* ingenting, Julie?»

Hon frågar tankspridd: »Hvad?»

Han anmärker förebrående att man icke minnes en känsla såsom man minnes en lex. »Hjertats minne är att ständigt känna detsamma omigen.»

Julie beundrar hans förmåga att rasonnera.

»Du misstar dig, Julie», svarar han och fattar lifligt hennes hand. »Det är just rasonnera, jag icke kan. Men *känna* kan jag... verlden skall kanske säga: det blef ingenting af honom — han förtjenade ej en gång sitt eget bröd — den plats han egde i lifvet hade han en annans arbete att tacka för... Men någonstädes — deruppe om ej härnere — skall det dock stå skrifvet: han älskade en enda gång i sitt lif, troget och af hela sin själ.»

Julie känner sig ett ögonblick rörd, men förebrår honom halft på skämt hans häftighet.

Han svarar något om hur själen småningom och nästan omärkligt kan fyllas, tills det kommer en dag, en stund då den är öfverfylld... »I en sådan stund måste kärlet sprängas eller flöda öfver.»

Hustrun afbryter med en erinran om stundande visiter och kontorsgöromål. Mannen, lätt sårad, fortsätter samtalet, som får en svag anstrykning af bitterhet. »Visiterna äro», menar Julie, »en förpligtelse, en lag, en okränkbar samfundslänk.»

»Men som man afkastar då man vill ha sin frihet», förklarar mannen. »Sällskapslifvet skall röra sig inom bildningens hägn; utvecklar det friheten står hägnet orubbadt; medförer det trældom, nedbrytes det.» Samtalet återtager småningom en skämtsamt ton. Edvard har i dag ett obegripligt behof att vara riktigt glad, han är dåraktig nog att längta efter sin hustru, ehuru han har henne der midt för sina ögon, och han ber henne skjuta åsido alla andra bestyr för i dag och lefva endast för honom. Hon varnar för fantasteri. »Ja nog går du mera sansadt till väga», utbrister han. »Då mina önsksningar kretsa likt falken omkring i luften, sitter du i dufslaget och putsar dina vingar utan att låta rubba dig af min hänförelse. — Jag mins hur jag som barn lade en kopparslant på disken hos bagar-madamen och käckt begärde hundra sockerkringlor, hur hon tigande gaf mig tio och hur jag, likaså tigande, tog dem och gick,

väl vetande att jag icke fler kunde få. — Ser du, Julie, det blef en bild af mitt lif. Jag framräcker ännu i dag min kopparslant och begär de hundra sockerkringlorna, men nöjer mig alltid med de tio.»

Derpå återkommer han till sin plan. »Låt oss stjäla ett par timmar från konvenansen», ber han, »i morgon kan den ju åter lägga på oss sitt ok.» — Julie är trött och vill uppskjuta till i morgon. Halft skämtande, halft allvarligt utsträcker Edvard handen och ber:

»Hundra sockerkringlor för en kopparslant!»

»Kom igen i morgon», svarar Julie i samma ton.

Edvard mörknar, gör en afvärjande rörelse och går.

Julie inkallar sin kammarjungfru, och lyssnar med välbehag till berättelsen om Brammers och Justitierådinnans besök, medan hon inandas blommornas vällukt.

Ett bref från den sistnämnda afbryter samtalet. Bland mycket annat innehåller brevet också förslaget om en skogsfärd med middag i godt sällskap. — »Gudomligt!» utropar Julie, — sänder med Tanten en helsning till Edvard, som gått ut och hvars harm hon hoppas skall afdunsta innan qvällen samt ber sig skyndsamt till det väntande sällskapet.

Ytterst nyfiken på brevet, som förorsakat hennes fru så mycket nöje och som hon tror vara från Brammer, öppnar kammarjungfrun med falsk nyckel skrinet, deri det blifvit nedlagdt, och börjar läsa det. Grant, som inkommit och blifvit hennes tilltag varse, anklagar henne, då hon för att afvända uppmärksamheten från sitt fel väcker Grants misstankar på förhållandet mellan Julie och »löjtnanten».

Lemnad ensam kämpar han mot dessa misstankar, såsom hustrun och vännen ovärdiga, medan han dock ej kan värja sig för den bittra föreställningen att hon slösat på en annan de smålöjen, som han dagligen uppsamlat, likt axplockaren som följer skörde-
mannen. Allt mera gripnen af lidelsen utbrister han: »Visste jag att hon bedrog mig, om ock blott på ett leende, kunde jag döda henne.»

Slutligen öppnar han brevet för att der läsa sin dom, lugnar sig då han finner att det är från väninnan, genomögnar det liknöjdt, ända tills hans blick träffar uttryck sådana som: »Vi medsystrar! som på slafmarknaden öfvertagas af den mest-bjudande . . . vi som lofvade hvarandra! . . .» Då förmår han ej

mer utan utbrister: »Jag är vansinnig — en djefvul förvänder min syn — det står ej — det *kan* ej stå så!»

I detsamma inträder tanten med en trivial anmärkning, men stannar förskräckt vid åsynen af hans förstörda utseende.

»Det står icke, det kan icke stå så!» — utbrister han gråtande. — »Jag har läst galet, jag är sjuk, förvirrad. Läs! — blott inga godhetslögner — läs ord för ord som det står!»

Tanten läser tvekande det förskräckliga — — »Mins du att vi lofvade hvarandra i pensionen, att vi aldrig skulle gifta oss annat än med en rik man? — Mins du den dagen då jag kom för att lyckönska dig, den fêterade skönheten, hur du triumferade?»

»Nog! nog!» afbryter Edvard utom sig. Tanten vill betrakta det hela som ett skämt. Grant reser sig sakt och grubblande.

»Nej — jag förstår nu alltsammans — lugnet — kölden — liknöjdheten. Allt är förklaradt! Jag har lefvat på smulorna från mitt eget bord. Intet under att jag aldrig blef mätt!»

Tanten föreställer honom dock att han ej för några lättsinniga ords skull får uppgifva hela sin tro. Han svarar att han aldrig haft någon tro, endast ett frestande, berusande tvifvel, närdt af egenkärleken. »Och toge hon än tillbaka hvart ord, som här står, jag bure dock deras aftryck outplånligt i själen. Jag visste icke sjelf hvad jag anade och fruktade. Derför blef min kärlek så vild, så orolig. Nu vet jag det.»

Tanten ber honom tala med hustrun.

»Nej, jag har en gång frestat henne till en osanning; jag vill nu icke tvinga henne till en lögn. Alltså, icke ett ord! Hon och jag äro skiljda! Jag vexlar icke smekningar med en qvinna, som ger mig af pligt hvad jag begär af kärlek.»

»Du talar starkt», svarar tanten, »och är ensam herre öfver ditt handlingssätt. I allt fall har du mer än ett lifsförhållande att lefva för.»

»Ja, jag har hatet!»

»Gud bevare dig att gå i satans tjänst! — Hatet är det tyngsta af allt dagsverke. Men du har rikedom och den bär stort ansvar.»

Härmed får samtalet en annan vändning, som kommer Edvard att sedermera med ett slags förtviflans trots inkasta sig i den ena halsbrytande spekulationen efter den andra, allt under det han ställer sitt hus på en mer och mer kostsam fot,

och sjelf, såsom det hviskas, fördjupa sig i spel och lättsinniga förströelser. »Hon skall följa mig tills den sista riksdalern är sprungen, ej längre», har han sagt.

En dag — årsdagen af det unga parets förening — sammanträffa man och hustru händelsevis ensamma i den eleganta salongen. Edvard drar sig hastigt tillbaka. Julie följer honom med ängsliga blickar och ropar honom halfhögt. Han vänder sig liknöjdt om och frågar hvad hon vill. Hon gör en bönfallande åtbörd, men hejdar sig och svarar stolt: »Intet!» Han går. Tanten, som kommer för att ordna rummen för aftonens mottagning, underrättas af Julie att hon inga gäster vill se, och fördjupar sig derefter med den gamle kontoristen i sorgliga betraktelser öfver husets tillstånd, Edwards trots, Julies skenbara liknöjdhet, hushållningens slöseri och affärernas alltmera intrasslade skick. »Här ler man med hat i hjertat!» klagar den gamla. »Skepp förlisa och man ler, bankar sprängas och man ler ännu högljuddare; tusentals riksdaler utkastas dagligen; hur skall detta gå?»

Under tiden har Edvard haft besök af Brammer, som han behandlar med bittert förakt, hänsyftande på hans förtroliga förhållande i huset. Brammer, som endast har ett barnsligt lättsinne att förebrå sig, blir sårad, och lemnar honom att afhöra kontoristens jeremiader. Ju mörkare denne skildrar firmans ställning, desto mera glädes hans förman. Kontoristen harnas häröfver, och förklarar att han icke passar till medarbetare åt en sådan fyr. »Jag är en gammal man med en allvarlig tanke.»

»Med en tanke! Ja! ingen under då, att ni blifvit gammal! Men hur gammal tror ni man blir då man har hundra tusen tankar — hungriga små-knott, som svärma kring hjertat! Hur länge tror ni man kan stå ut att mätta dem innan lifskällan töms? — Ah? ni vet icke af sådant! ni känner icke qvinnan! ni har aldrig haft en hustru! O tacka Gud derför, gamle man! Ni har då icke heller en härd der elden slocknat, eller der, för skenets skull, ännu en brand ligger och ryker. Då ni vänder tillbaka till hemmet från valplatsen der verlden utkämpar sina blodiga träffningar, vet ni förut att der icke finnes någon älskad hand, som lägger sig likt ett liljeblad öfver såret; ni slipper qvalet att i dess ställe förnimma vanans eller slapphetens ljumma beröring. O! ni är lycklig! ni har icke blottat ert bröst för hela

denna svärm af tvifvel och aningar, hvilka likt skorpionen förgifta vid hvarje bett!» — — — Samtalet afbrytes snart af Grant, som tillsäger tjenarne att i trots af fruns förbud ordna allt för soiréen.

Fru Carlsen är den första af gästerna; snart derpå kommer Brammer och värdfolket; ett samtal, fullt af uddiga inkast och elaka anspelningar utspinner sig mellan gästerna och sekunderas med dold men bitter smärta af Grant och Julie. Man skämtar öfver manligt och qvinligt koketteri, om kurtis, om hjerteteröfringar, och skämtet beledsagas af pikanta bilder ur verkligheten. Också Julie uppmanas att illustrera texten med någon lefvande tafla och börjar med låg, af smärta dämpad röst:

»Jag känner en — en qvinna, — gift med en lättsinnig man. Först tog hon saken lätt, sminkande sin harm med ett leende . . . Så kom en tid af köld och stolthet . . . derpå en stund då hon ångestfullt störtade emot honom och ville bedja . . . men ordet qväfdes af ångsten och hon kunde blott räcka honom handen. Slutligen kom ett ögonblick då hon kände att hon — kunde hata!»

»Hata!» upprepar Grant kallt. »Det var ett fult ord!»

»Ja, hata!» fortfar Julie lidelsefullt, i det hon närmar sig honom. »Hata så, att lifvets varma källor frysa till is — hata så, att hon förbannade honom och dog; så att hon aldrig fick se Guds himmel!»

Fru Carlsen blir helt förskräckt vid dessa obegripliga ord. Edvard lugnar henne. »Er väninna målar med alltför starka färger. Låt mig gifva er en enkel hvardagsmålning i stället. Det är en äkta man som tror på idealet, ty det finnes ännu i vår realistiska tid en och annan sådan; menniskor, som tro på godheten i löjet, hjertat i handtryckningen, sanningen i försäkran, kort sagdt *på det eviga i allt*. Jag kände en sådan man, som med all sin tro ej förmådde mer än att uttråka och plåga sin hustru. Den stackarn hade dock varit ung; — ungdomen vill njuta, vill lefva ögonblickets lif, kosta hvad det vill. Men nu ligger under sträfvandet efter idealet en underlig barnakänsla, som tror på Gud, (Julie blir uppmärksam och närmar sig åter) som läser sin morgon- och aftonbön öfver det oroliga hjertat, den stormande lidelsen. Ja, man kan ju le åt dylikt! Men jag har verkligen känt en sådan ung man, som med stor benägenhet för känslöslöseri dock sade till sig sjelf: jag vill spara; jag vill icke försprida mitt väsende, icke utvexla det i småmynt! Jag vill samla det så att summan kan växa . . . och så träffar jag nog en

dag en qvinna, till hvilken jag kan säga: har du lika för lika, så kom och tag. Intet är förspildt, tag emot det odeladt, helt!»

»Edvard!» utbrister Julie plötsligt och vill ila till honom, men bortvisas af hans ironiska blick. Fru Carlsen, som ser allt med lättsinnets ögon, skämtar öfver den rörande taflan. Brammer uppmanar målaren att fullända den: har mannen gifvit allt, skall han ock slutligen få allt. Edvard svarar med ett hänskratt. Det pinsamma uppträdet får slutligen sin upplösning i nyheten om firmans faillissement. Julie bleknar, gästerna stå rådvilla; Edvard utbrister i vansinnigt jubel. Julies ungdomsvän öfverger snart det sjunkande skeppet. Brammer vill trösta, men bortvisas af Grant med förakt såsom en förrädisk vän, en ärelös man. Djupt kränkt återvänder han till Julie, förebrår henne att genom sitt koketteri hafva lockat honom att svärma kring henne, som biet kring blomsterkalken, och derigenom väcka mot dem båda oförtjenta misstankar. — »Hvarför tillät ni mig detta?»

»Rår då blomman för att hon är skön, är det hon som gifvit biet lust till honungen?»

»Ack!» svarar sjömannen, »jag förstår mig föga på qvinnan. Men ett begriper jag dock: När hon älskar kan hon utestänga alla andra; gömma själens innersta sötma åt den älskade, så att icke hvar och ett svärmande bi der skall kunna mätta ögonblickets lust, och det har ni icke gjort... Ni tog hans starka kärlek och gaf honom det flygtiga tycket. O! jag kunde förtviffa öfver allt hvad den mannen sagt mig under ett kort ögonblick. — Vet ni hvem Edvard Grant var, innan han blef er man? Han var den ädlaste människa, det rikaste, stoltaste hjerta! Han var vetenskapsman af hela sin själ. Han ville icke bjuda er sitt fulla hjerta med en tom hand, och så myntade han ut allt hvad han dittills älskat, bjöd er den rikedom ni fordrade, följde er i verldshvinlet, förlorade er der och förlorade slutligen sig sjelf. Hvad har ni gjort honom till? En spelbordets kund, en kurtisörernas och dagdrifvarnes medbroder!»

»Store Gud!» utbrister Julie gråtande. »Är det då jag, som förderfvat honom?»

»Vi kunna alla smitta hvarandra. Förlåt om jag talar hårdt till er; men jag har ju förlorat honom, min ende vän! Icke med ord, icke med småleenden, icke med hela summan af er skönhet kan ni ersätta mig honom.»

»Ni dödar mig! Af förbarmande tig!» ber Julie. Brammer, gripen vid tanken att hon förlorat ännu mer än han, ber henne

på knä att förlåta hans hårdhet. I detsamma inträder Edvard. Brammer gör ännu ett försök att sjelf återvinna hans aktning och öfverbevisa honom om Julies oskuld, men går då han ser att allt är förgäfvcs.

Edvard vänder sig derpå till Julie, upplyser henne om huses ställning, beklagar att »den mestbjudande på slafmarknaden» icke mera eger annat än hvad han med sitt arbete förtjenar, att den rike grossören måste återvända till den fattige läkarekandidatens tvenne små kammare, en bostad alltför ovärdig »den feterade skönheten»; öfverlåter derpå till henne en lifränta och uttalar skiljmessans ord. »Om du en gång önskar förena dig med en man, du älskar, har du mitt tillstånd — något som jag å min sida icke begär af dig. Jag har älskat en gång — jag älskar icke mer. Domen är fälld. Vi skiljas!»

Julie fordrar att bli anklagad och hörd innan domen förkunnas. Han spörjer henne och hon svarar. Hon bekänner att brevet talat sannt, att hon gift sig utan att älska honom. »Hon var ung, beroende, lefnadslysten och oerfaren. Hon såg sig sjelf, icke i en moders öga, utan i den kalla spegeln. Hennes pligt var att lysa, hennes mål att bli väl försörjd. Hon var sjelfvisk, behagsjuk, praktlysten, stolt. Hon led af att mottaga, men ryste för att arbeta. Ett ögonblick, det då hon första gången mötte hans blick, tycktes ett ädlare lif vakna inom henne; men snart uppträder han som rik friare och hämtar henne i triumfvagn till det nya hemmet. Guldet bländar henne, fåfängan och inbillningen få makt med alla hennes tankar, »och der voro så många som skulle ha ödmjukats, der var så mycket tomt att taga vara på. Jag hade ju hela min försummade lärotid att lefva om igen.»

»Och åt detta bländverk har jag offrat två år af mitt lif!» utbrister Edvard bittert. »I all denna tomhet har jag nedlagt mitt hjertas rikaste dröm. Det är som att vakna i sin likkista. Hvad skall man med sitt lif sedan man pröfvat hur gräslig döden är?»

»Men Edvard! hvarför eggade du barnets fåfänga? Hvarför tog du ej vara på det nya lif, du ett ögonblick väckte i min själ? Hvarför ställde du en afgud i stället för en Gud på mitt altare? Hvarför förgyllde du ditt hjerta? Hvarför kom du ej till mig som du var? Hvarför lärde du mig ej kärlekens nödvändighet? Då hade jag ödmjuk och långtande tagit din hand och följt dig hem till de två små kamrarna.»

Edvard gör en afvärjande rörelse. »Hvarför visar du mig brödet i en afgrund, då du vet hur jag hungrar?»

»Derför — derför att jag älskar dig, Edvard!»

»Älskar mig?» Grant andas djupt.

»Ja, och med full frihet i mitt väsende.» Grant skakar mistroget på hufvudet. »Men jag bjuder dig icke mitt hjerta som en tiggerska», fortfar hon. »Sanningen är stolt. Nu kan jag lefva endast af min kärlek. Jag har förspillt min rätt till lyckan; jag kan lefva henne förutan.»

»O, du talar som en ovetande! Du vet icke hvad den ensamma kärleken lider.»

»Jo, jag vet det. Min kärlek är icke från i går; och du må icke heller tro att den är ett solskensbarn. Den är född i ett ögonblicks ångest och fostrad under den långa vintern mellan köld, hån och förakt.»

»Och under tiden har du lekt på lifvets yta med hvarje ord och blick! Gud förlåte dig, qvinna! Vet du icke att den som skall bära fram ett sådant foster måste afhålla sig från lögnen, för att den icke skall besmitta det nya lifvet?»

»O jag vet det! men det gamla lifvet var ännu icke utlevadt. Det måste komma strängare dagar innan den rätta människan bryter fram. Du vet ej hur jag lidit i stunder då sanningen såsom med en blixst belyst på en gång forntid, nutid och framtid. Du vet ej hur djupt en qvinna kan falla, som icke älskar. Sjelfva djupet lockar ju med solsken och toner. Har du sett bilden af alpjägaren, som på klippans rand skälfter för afgrunden, som han varit så nära? — Hvem ställde mig på det svindlande djupets brädd?»

»Julie!»

»Man har sagt att jag förderfvat dig.»

»Icke förderfvat, men jag var nära att falla.»

»Så står ju också du på klippans rand och skälfter ... Välan, Edvard, fäll domen! Skyldig eller icke skyldig?»

»Lika mot lika!» utbrister Edvard och sluter henne i sin famn.

»O! Edvard, hvad jag bäfvar! Hur nära var icke fallet!»

»Var trygg, älskade! Det är blott det gamla lifvet som sjunker. Det nya står fast.»

Det är Magdalene Thoresens senaste arbete, *Et rigt Parti*, skådespel i tre akter, som vi här i korthet sammanfattat. Så-

som skådespel torde det, jemte många stora och starka sidor, oskiljaktiga från förf:n's skaplyne, äfven hafva sina små och svaga; såsom dikt föreligger det oss här i hela dess samlade rikedom och styrka. Att styrkan någon gång slår öfver till onatur, och rikedom, sammanpressad inom trängsta möjliga rum, stundom kommer formen att brista, är något, som äfven synes oskiljaktigt från förf:n's diktarelyne. Det är ett fel om man så vill, men ett af dessa, som röja en stor och mäktig natur och som man därför är frestad att, med kärlekens inkonsequens, älska på samma gång man klandrar dem.

Å ena sidan ett ungt qvinnohjerta, mäktigt att älska, och ett ögonblick väckt af kärlekens första gryning, men åter slutande sig i hårda beräkningar och af egennyttia förenande sig med den, som dock en sekund väckt dess ädlaste känslor; å andra sidan karakteren af en allvarlig, ädel ung man, hvars lif blommade, »icke utåt som fönsterväxten, utan inåt det stilla hemmet och henne som han älskade», men som dock i olyckans stund störtar sig i vilda förströelser, kastande för vinden den ärfda rikedom och dess ansvar — allt detta närmar sig i läsarens ögon onatur. Och dock är kanske denna förebräelse lika oförtjent, som då man förebrår landskapsmålaren några vågade färgkombinationer i himmel eller luft. Sjelfva naturen har sin onatur, eller hvad som synes så. Härmed må nu vara hur som helst; visst är att hvad vi här kallat onatur gifvit uppslag till den vackraste och rikaste naturutveckling, ledd på ett sätt, som ger oss full tro på en fortgående framtida förädling hos styckets hufvudpersoner. Bipersonerna äro mera flygtigt tecknade, men ega dock hvar sin individuela pregel. Kontoristen är en god bild af troheten i sak, som, då saken faller, spränger sitt skal och framträder som trohet mot person; tanten åter af denna kärlek till person, för hvilken hvarje sak är god, då den leder till den älskades lycka. Fru Carlsen är en ypperlig bild af det qvinliga lättsinnet, som ser och ler åt sitt eget fel, Brammer af det lätta sinne, som hos mannen så ofta går öfver till lättsinne och derifrån till något ännu sämre. Kammarjungfrun är i vårt tycke minst lyckad; stycket är nog godt och ovanligt, för att utan fara ha kunnat umbära dessa efter den franska komedien stereotypade figurer.

Et rigt Parti har gifvits på Köpenhamns och Christiania teatrar med mycken framgång, om ock ej med odeladt bifall, och

skulle säkert äfven med nöje ses på vår kgl. teater. För läsaren är det fullt af intresse och skall med glädje helsas af de många vännerna till Magdalene Thoresens kraftiga och målande penna.

Reader.

24. Spridda tankar om umgängeslivet.

Ärlighet är ett bland första villkoren för att blifva en god skriftställare, säger en djupsinnig engelsk tänkare. Samma regel gäller för samtalaren. För att öfvertyga andra måste du själf ega en öfvertygelse. Profeten måste själf vara sin första lärjunge, om han vill vinna några andra. Hänförelsen smittar; tro skapar tro. Liknöjdheten förblir alltid inflyttselös. En tanke träffar oss, en skildring anslår oss blott i mån som tänkaren eller skildraren verkligen upplefvat eller sett hvad han framställer. Eftersägaren eller afmålaren lemnar oss kalla och liknöjda. Det finnes intet säkrare sätt att misslyckas än att nedtysta sin egen öfvertygelse, undertrycka sin egen erfarenhet, förfalska sina egna känslor för att eftersäga andras vackra fraser och lysa med lånta fjädrar. I allt ärligt tal ligger en viss makt, ej ovilkorligen en stor makt, men dock alltid en så stor, som talarens natur kan inrymma. Tala för dig själf och ur dig själf eller tig. Det tjenar till intet att på ett svagt om än aldrig så fiffigt sätt eftersäga hvad en annan redan sagt oss med den egna öfvertygelsens styrka. Kan du meddela oss något som dina egna ögon skådat, din egen själ tänkt, ditt eget hjerta känt, så skall du taga makt öfver oss, all den verkliga makt, hvaraf du själf är mäktig. Om hvad du sett är hvardagligt, om hvad du tänkt är falskt, om hvad du känt är svagt, så vore det visserligen bättre att du tigit stilla; men är du besluten att tala, så vet att ärligheten allena ger dig gehör.

Att förneka sin bildning är, enligt Malmström, en hufvudsvaghet hos vår tids människor. »Man kan härvid lägga tonvigten på hvilkendera som helst af de båda orden *sin bildning*, satsen blir i alla fall densamma. De människor, som förneka sin bildning, stiga utföre, ställa sig under sig sjelfva och sina anspråk och blifva pöbel; de människor åter, som förneka *sin* bildning, sitt

mått af bildning, sträfva högre i dålig mening, ställa sig öfver sig sjelfva och — blifva jemväl pöbel. De förra kunde kallas pöbel i nedstigande linie och äro af aristokratisk *descendens*, den senare i uppstigande linie och af borgerlig *adscendens*. Man förstår i båda fallen icke att synas vara hvad man är. Man förnekar sin bättre människa och förlorar så sig sjelf, ofta utan att veta det.»

En afton vid Fredrika Bremers thebord besannades Malmströms sats på ett slående sätt. Der sammanträffade tvänne personer; den ene *ville* vara bonde, men förmådde icke; den andre *var* bonde, men ville vara herre, och förmådde det lika litet.

Esselde.

25. Ur Charles Dickens' testamente.

Underrättelsen om Charles Dickens' död har väckt det hjertligaste deltagande så inom som utom England. »Det är som hade vi förlorat en gammal vän!» säger man. Vi hafva känt och sagt detsamma, och likasom man begärligt samlar de sista underrättelserna om en kär bortgången, så meddela vi här Charles Dickens' sista vilja, öfvertygade att läsaren i hvarje rad deraf skall igenkänna »den gamle vännen».

»Min vilja är att mitt namn med simpla engelska bokstäfver inristas på min kista... Jag ålägger mina vänner att på inga vilkor göra mig till föremål för något monument, någon äminnelsefest eller hvad annat slags minnesgård som helst. Anspråken på mitt fäderneslands hägkomst grundar jag på mina utgifna arbeten — hoppet om mina vänner på deras personliga erfarenhet af mig... Jag öfverlemnar min själ till Guds förbarmande genom vår Herre och Frälsare, Jesus Kristus, och jag uppmanar mina älskade barn att söka sin vägledning i Nya Testamentet, fattadt i hela storheten af dess ande, och icke sätta tro till någon människas förkrympande tolkning af dess bokstaf.»

»I denna enkla, men alltillräckliga tro lefde och dog Charles Dickens», sade den värdige prestman, som söndagen efter den enkla begrafningen i Westminster Abbey egnade en del af sin predikan åt den hädangångnes minne. »I denna tro ville han ock hafva sitt folk att lefva och dö, och de som genom hans skrifter lärt att inse ädelmodets, renhetens, godhetens och oegenlyttans eviga värde samt att omsätta detsamma i handling, bilda den ärofullaste minnesvård öfver hans stoft.»